

Hind 25 mk

Ilmub igal reedel

VABADVSPÄ'EVA

24. veebruar

Nr. 8

1925

PEET

AREN

VIKERKAAR

„VIKERKAAR”

Eesti noorsoo lugupeetum ajakiri.

Teile, noored,

on pühendatud

uus „Vikerkaar”, mis vastab kõigile Teie huvidele ja nõuetele *hää kirjanduse, algupärase kunsti, populäärteaduse, spordi ja noorsooliikumise alal.*

„Vikerkaar” tahab olla Teile tööaja lõppedes *parimaks seltsiliseks*, kes rõõmsalt rändab Teiega läbi kodumaa looduse ja läbi vööraste maade, näidates Teile suure maailma ilu ja imesid.

„Vikerkaar” tahab olla Teie vabaaja *seltsiliseks*, kes sporti harrastades teeb tugevaks ja terveks *kehaliselt ja meelelt rõõmsaks.*

„Vikerkaar” tahab olla Teile *sõbraks*, kes ühes Teiega otsib elutöde ja arutab probleeme, mis kerkivad elu näitelavale, tahab leida ühes Teiega *suure ja kauni elu ilu sügava mõiste.*

„Vikerkaar” annab juhatusi, kuidas kasulikult veeta aega ja osavasti *valmistada ise kõiksugu asju*, kasvatades endas tööarmastajat uut Eesti haritlaspõlve, kelle hõõvlipingilt lendavad laastud oma Eesti kodu ehitades ja palgelt filgub higi oma põldu harides. *Armas on see, mis oma käega tehtud ja omal jõul saavutatud.*

„Vikerkaare” enesekasvatustlikud artiklid arendavad Teis teadlikke, kindla iseloomu ja ilmavaatega *isamaa kodanikke.*

„Vikerkaar” ei rahuldu enne, kui *kõik Eesti noored teda tunnevad* ja temast kui paremast sõbrast lugu pidades astuvad meie suure ja rõõmsasse vikerkaarlaste perre.

Teid tervitab

„Vikerkaar”.

Ilmub üks kord nädalas. Maksab aastas 720 mk., poolaastas 360 mk., kuus 60 mk., üksiknr. 15 mk. Tellimisi võtavad vastu „Päevalehe” talitus, abitalitused, suurem osa koole ja kõik postiasutused. Toimetus ja talitus Tallinnas, Pikk tänav nr. 2, kõnetr. 17-96.

Nr. 8.

Vastutav toimetaja: Ernst Raudsepp. * Tegev toimetaja: J. Neggo-Võsalo.
Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

1925.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk t. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti ja reedeti kl. 1—2.
Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.
Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk. Üksik number 15 mk.

Meie noored ja rahvuslik vabadus. Iseseisvuse päeva puhul.

Riigikogu esimehe Jaan Tõnissoni sõnad noortele.

Rahvuslik vabadus, riiklik iseseisvus ja ripumatus, kõige kõrgem, mida meie rahvas võis taga nõuda.

Paljude põlvede unistus, aastasadade ihkamine.

Rahvuslike paleuste teostus, mis meie põlvele on korda läinud hõlde saatuse toetusel kogu rahva jõu kokkuvõttel vahvate mehepoegade julgel eneseohverdusel.

Ilusam pärandus, mille meie võime järele jätta tulevastele põlvedele, hoidmiseks ja kindlustamiseks, süvendamiseks ja laiendamiseks.

Kaunim ülesanne, väärt äärmisi jõupingutusi kõigil aegil.

Meie aga, kellele õnn osaks saanud ajalooliku hõmaruse sügavustest rahvusliku vabaduse päiksepaistele tungida, — meie peame kogu oma tahtevõimu ja tähelepanu selle pääle koondama, et iseseisva Eesti rahvariigi mõtet kaista ja kinnitada kõigi hõdaohtude ja võimaluste vastu. Peame oma meeli ja mõtteid teritama, et iseseisvat riiklikku elu korraldades kätte saada ülemäära, mida võib rahvale anda omariiklus kultuuriliselt, sotsiaalselt ja majanduslikult.

Meie põlv peab erifi rahvusliku vabaduspäeva puhul ikka jälle uuesi iseseisvuse-võit-

luse ülendava mälestuse voogudesse tungima, et neis lainetes kosutada oma hingi ja karastada oma tahtejõudu, mis muidu võiks tarduma lüüa argipäeva halluse udus ja elu väikeste sekelduste keerus.

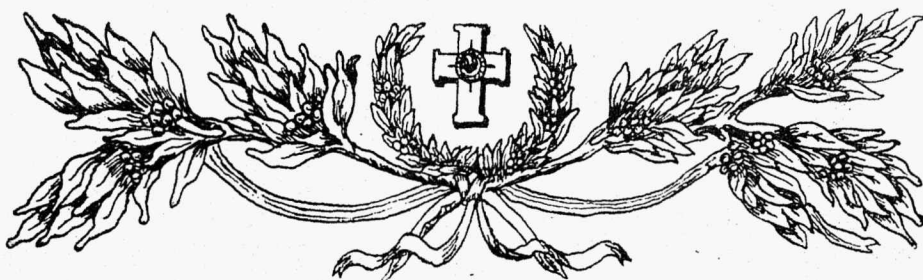
Vabaduspäev peab iga viimse kui Eesti kodaniku rinnus ikka jälle uuele jõule õhutama vaimustuse-tule leegid, mille kandel meie rahvas iseseisvuse-võitluse suupäevil ülès tõusis aastasadade pikkuse alanduse varjust iseseisvate rahvaste ilma. Üle tõusis iseendast, et korda saada suuremat kui varem ise oleks uskunud.

Nüüd on nendel, kes tulevad meie järele, võimalus antud edasi viia rahvast ja maad säält, kuju õnneliku saatuse abil on jõudnud meie põlv.

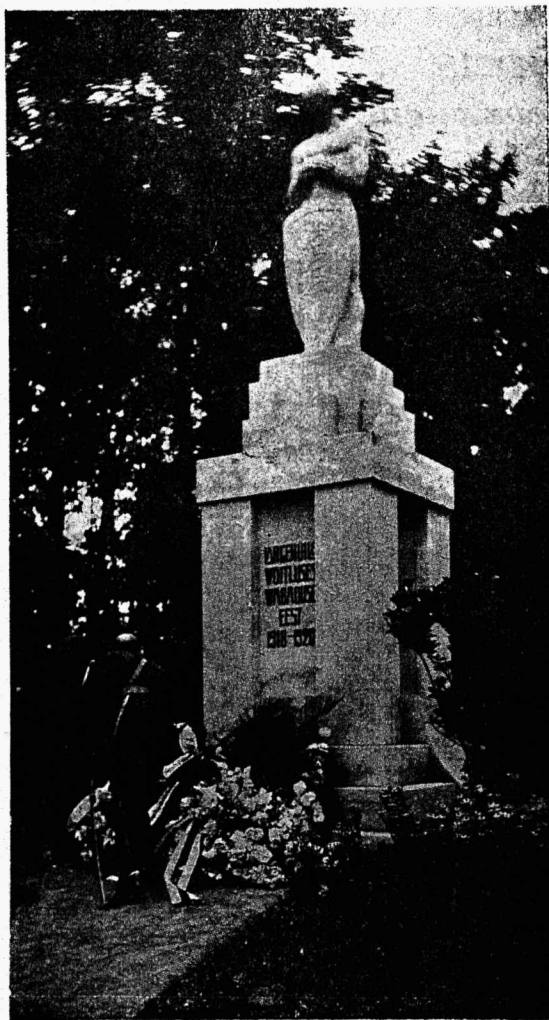
Meie noorte käes on kord näidata, mis suudab vaba rahva kasvav sugu elu suurte ülesannete kallal vaba enesemääramise avarustes.

Meie noorte hing peaks rõõmsalt avanema rahvusliku vabaduse tule kuumadele kiirtele, et nende südamed soojeneksid ja nende rinnust läbi käiks kirgliku vabadusarmastuse kuumuse hoo, mis kihutaks kõiki liikuma ja tegusema riikliku iseseisvuse tähe all Eesti rahvusliku tuleviku kindlustamiseks!

Jaan Tõnisson

AU LANGENUILE!

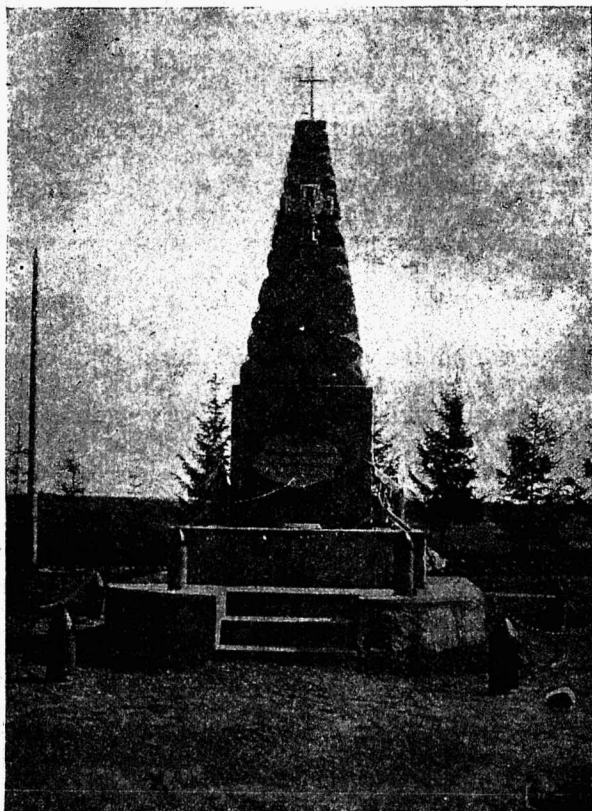

Mälestussammas Põltsamaal.

Sõjamineisteriumi esitaja kolonel Simon paneb pärja ministeeriumi nimel mälestussamba jalale.

Mälestussamba, mille valmistas kujur V. Melnik Saaremaa hallist marmorist, pidulik avamine oli 17. aug. 1924.

Samba asukohaks on alevi kolmnurkne „Vabadusplats“. Sammas on ligi 3 sülga kõrge ja tema postamendi kolmele küljele on raiutud kihelkonna 58 langenud sõjamehe nime, ja esiküljel sõnad: „Langenuile võitluses vabaduse eest 1918—1920“. Alusel seisvaks kujuks mõõgale ja kilbile toetatult puhkab sõdur.

Mälestussammas vabadussõjas langenud ratsarügemendi sõduritele.

Samba, mis püstitatud Tartus, avamine oli 6. juulil 1924.

ELUTÕDE.

Ants Laipman.

Ainult kangelane on kõlbline. Ainult kangelane on inimene. Ainult võitlejas on väärtus.

Võitlus on vabadus. (1905.)

Pea aateid kõrgeks – suuga, siis ei saadeta sind maalt välja. (1907.)

Õiglase sõnaga mees kaotab sageli sõbra võidab aga igakord uue – parema – asemele.

Kes on valmis, küps (kunstnik)? – Üks on valmis, küps (kunstnik), kui ta sündis teine ei ole veel sündinud – kui suri.

Isegi halb muusika võib hinge elevustada – kui me ainult ta tera leida oskame, ettekande konarusi ignoreerida mõistame. Nii on ka eluga. (Kirjutatud, kui saatus „kuri“ oli ja tänaval väntorel hüüdis.)

Auahneil inimestel pole harilikult au.

Elu – mitte veeteerumine – on kasvamine, edenemine, vabanemine väimuse. Kes ei kasva, edene, vabane väimuse, on surnud kõige punasemaist põskedest hoolimata.

Mida kõrgemale inimene hingeliselt, väimeliselt tõuseb, seda kõrgemale, suuremaks, vabamaks tõuseb, saab ta „jumal“.

Ei olegi surma – on ainult elu.

Elu on inetu, elu on hirmus, elu on – ilus, et tahaks otsata elada!

Noores eas, kui me veel midagi ei ole, tunneme, arvame, nagu oleksime midagi (see on noorus – ülijõud, joovastus). Vanemas eas, kui me vast midagi oleme (meist midagi arvatakse), tunneme, et me – midagi ei ole.

Üks mõte mind piinab. . .

Petőfi Sandor*).

Üks mõte mind piinab:

Surra sängis, patjade vahel!

Närbuda aeglaselt nagu lill,

Mille juuri puremas salalik tõuk!

Kustuda kui mahapõlend küünal,

Mis üksinda hingitseb üksikus toas.

Hoidku sarnase surma eest Jumal,

Hoidku sarnase surma eest mind!

Olgu ma puu, mille lõhestavad välgud,

Või juurtega maast rebib torm;

Olgu ma kalju, mille paiskab kõrgustelt orgu

Taevast ning maad põrutav kõu. . .

Kui orjuses rahvad, tülgastund painavast ikest,

Tõusevad, raputes endast kütked,

Õhetavi nägudega haaravad vabaduslipud,

Lippudel pühim on hüüdsõnust:

„Maailmavabadus!“

Ja lõhkevad pasunail,

Hõikavad hüüdu idast lääne,

Ja tapluse sööstvad türannide vastu:

Sää! tahan langeda,

Võitluseväljal,

Sää! voolaku nooruslik veri mu südamest,

Sää! huulilt rõõmul kõlav lahkumishüüd

Peab sumbutama terastärina,

Trompetekarjed, suurtükkekõue,

Ja üle mu laiba

Vahutavad ratsud

Tormaku saavutat võidule,

Sinna mind jäetagu tükkideks tallatuna.

Sää! korjatagu mu purunend jalgluud,

Kui jõuab suur kord matmisepäev,

Mil leinavi helide aeglasel muusikal,

Kurbuseloorega ehitet lippude saatel,

Vennashauda kantakse kangelased,

Langend kes sinu eest, maailmavabadus püha!

Ungari keelest ANTS LAUTER.

*) Ungari uhkus – luuletaja ja kangelane, kelle siin väljendatud soov täitus täpselt. Ungari ebaõnnestanud vabadusvõitluses a. 1849 kadus see tuline isamaa-armastaja 26-aastasena jäljetult lahingu keerusesse. Vist tallati ta puruks kasakate hobustest.

KINDRAL-LEITNANT J. LAIDONER.

Haruldaste meeste hulka kuulub kindral-leitnant J. Laidoner. Harva on isegi ajaloo mehi, kelle kätte kogu rahvas, terve riik nii täiel määral usaldab oma elu ja saatuse. Säärase haruldase usalduse vääriks on saanud kindral-leitnant J. Laidoner. Meie isamaa saatus-raskemal ja vastutusrikkamal tunnil võttis see kartmatu mees kanda ülesande, mille raskust täiel määral võib olla ükski tema võis ära tunda. Ta selge pilk ei tumestunud, ta kindel käsi ei vääratanud, ta vaim ei väsinud, ta süda ei kohkunud, kui vaenlaste ülevõimu mustuhat valgus Eestisse. Tema, kindral-leitnant J. Laidoner, Eesti vägede ülemjuhataja ja vahva, vabaduse vaimustusest loomav Eesti sõdur, Eesti kangelasmeelne visa sõjavägi olid üks, — üks saatus, üks siht: kas saada puruks tallatud sõjaratsu tuliste kapjade all või võita! Ja jumal andis võidu hullumeelselt julgeile võitlejatele, iseseisvuse väikesele, aastasadu vabadust ihkavale, rõhutatud, ajaloo unustatud rahvale.

Kui süngel 1. detsembri varahommikul nagu luupainaja pani vaevlema rahvast jultunud katse kukutada meie iseseisvust, siis päästis piinast meeli teade, et üle riigi valvab ülema võimuna kindral Laidoner. Ja rahuliseks ja rõõmsaks sai rahvas.

Kui kirkukellad ja sõjaväe orkestri julged helid rõõmsalt kuulutavad 24. veebruari isamaa suurimat püha, kui miljonist südamest tõusevad tänapalved, siis vist küll on nende miljoni inimese hulgas üks õnnelikumaist kindral-leitnant J. Laidoner, tundes, kuidas seda rahvast ja teda ühendab mingi, mis on tugevam kui surm.

Sündinud 31. jaanuaril 1884 Viiratsi vallas, Viljandi-maal. Üldhariduse saanud Viiratsi vallakoolis, elementaar- ja linnakoolis Viljandis ja erarealkoolis Peterburis. Vilno sõjakooli 1905 a. I järguga lõpetanud, alamleitnandiks ühendatud ja 13. leib-grenadeeri Erivani rügemendi teenistusse määratud. 1908 a. leitnandiks ühendatud. Järgmisel aastal Nikolai sõjaväe akadeemiasse

vastu võetud. Pärast akadeemia lõpetamist 1912 a. 13. leib-grenadeeri Erivani rügemendi määratud. Samal aastal alam-kapteniks ühendatud ja kindralstaapi arvatud. 1914 a., enne ilmasõja lahtipuhkemist, 3. Kaukaasia väekorpuse staapi kindralstaabi ohvitserina määratud, novembris samal aastal kapteniks ühendatud. 1915 a. lääneväerinna staabi maakuulamise osakonna ülema abiks määratud. 1916 a. kindralstaabi alampolkovnikuks ühendatud. 1917 a. esiteks Kaukaasia grenadeeridiviisi, siis 62. diviisi staabi ülemaks. Eesti väeosade moodustamise ajal, 20. dets. 1917, 1. Eesti jalaväe diviisi ülemaks nimetatud. 4. aprillil 1918. aastal kindralstaabi polkovnikuks ühendatud. Saksa okkupatsiooni lõppedes, kuidast noort Eesti riiki uus hädaoht ähvardab, määratakse polkovnik Laidoner ajutise valitsuse poolt 14. dets. 1918 a. operatiiv-staabi ülemaks, 23. dets. — vägede ülemjuhatajaks. 20. jaan. 1919 a., kui suurem osa meie territooriumist vaenlasest vabastatud, ühendatakse polkovnik Laidoner, teenete eest vägede korraldamisel ja nende võidurikkal juhtimisel — kindral-majoriks.

Märtsis 1920, kui sõda Venega õnnelikult lõppenud, vabastatakse kindral-majoor Laidoner enda soovil ülemjuhataja kohustest ja ühendatakse, tema suuri sõjalisi teeneid arvesse võttes, kindral-leitnandiks. Jaanuaris 1921. a. lahkub kindral Laidoner tegevast sõjaväeteenistusest, et riigikogus meie noore riigi ehitamistööd jätkata.

Päale vabadusristi 1. liigi 1. järgu ja Vene sõjaväes vahivuse eest saadud Georgi mõõga ja teiste autähete ja aumärkide on kindral-leitnant Laidoner'il: Inglise püha Michaeli ja püha Georgi rüütli aumärgid (K. C. M. G.); Soome Valge Roosi ordeni suure ristij ja 1. klassi risti komandöri aumärgid; Poola ordude Polonia restituta 1. klassi ja Virtuti militari 5. klassi aumärgid; Läti Karutapjate ordu 1., 2., 3. klassi aumärgid ja Prantsuse Au-Leegioni ohvitseri aumärk.

Iseseisvuspühaks.

Henry Jürisson.

*Küll kaua kestis vabaduse võitlus;
Kesk kurbi mineviku aastasadu
Käis Eesti tihti kaotuste radu —
Ju lootusetu tundus paljuil heitlus.*

*Ent raudne vaim ei lasknud kohutada,
Käes mõõk ja saatjaks uhke võidulipp,
Ees võita kõrge vabaduse mäetipp,
Need suutsid rahvast võiduks vaimustada.*

*Õnn saadab võitlejaid, võit kroonib neid,
Kel küllalt püsivust. Need ei või hukku,
Kes käivad õigluse ja kohustuse teid.*

*Nüüd Eesti uhkelt sammub iserada
Ja raiub enda võimsalt ajalukku.
Meil käes on võidu, õnne aastasada.*

Kindral-leitnant J. Laidoner.
Eesti võidurikas vägede ülemjuhataja Vabadussõjas.

Foto Vannas.

SEITSME AASTA EEST.

Õppuri mälestused.

G. M.

Seltse aastat... Nii vähe, kuid millised muutused! Praegu on nii vähe neid sündmusi, nii vähe neid olukordi, mis võiksid meele tuletada olukordi ja sündmusi seitsme aasta eest. Isiklikud mälestused noilt päevilt on praegu õppurkonnas juba kustumas. Paljud neist, kes seisid siis eesrinnas, teenivad oma rahvast teisel teel, mitmed aga on ohverdanud oma rahvale kallima, mis neil oli — oma elu. Õppurkond asus harilikule tööle, oma päevaülesannete täitmisele, ja koolileu korrapärasuses ei kõneldud midagi, päälle põhipanevate uuenduste, sügavalist vapustusist aastatel 1918—20.

Süis tuli äkki, kui selgest taevast, 1. detsembri vägivaldne valitsuse kukutamiskatse. Kui tuttavad olid meeleolud, mis võitmatu väega valdasid koolinoorsugu! Näis, nagu oleks vabadussõjas vallale pääsenud vaim üks selleks leegitsenud vaka all, et omale seda kindlamalt ja vägevamalt nõuda väljapääsu. Seltse aastat pole möödunud ilmaaegu. Noorsugu on muutunud teadlikuks, teadlikumaks kui ta võis olla seitsme aasta eest, ja on sellega paremini ette valmistatud kõrgete isamaateenimise aadete kandmiseks. Elustagu allolevad read mälestusi sellest pärandusest, mis on lunastatud nii paljude vaprate kaaslaste eluga!

* * *

Vene koolis närtisid vaim ja 1917. aasta suursündmused tabasid meid une päält. Mäletan elavalt seda tuisast veebruaripäeva, kus praegune prof. Pihper, ainus Eesti soost õpetaja meie keskkooli vanemas klassis, juhtis meie tähelepanu arenevate sündmuste päälle. Ta jutustas meile isiklikke mälestusi 1905. a. revolutsioonist, ning esimest korda tundsi meie, Eesti soost õpilased, midagi ühist selle tagasihoidliku, ve'li endasse suletud teadusmehega. Kuid see tunne oli nii nõrk ja sisutu!

Pea kisti ka meid sündmuste keerdu. Kui nõrgad ja vääratavad olid meie esimesed sammud! Suurem osa Tallinna koolnoorsoost kõndis 1917. aasta Vene revolutsiooni uuenduspiiride vaos. Vähesed suutsid aru saada, et väikerahval pole ühiskondlikku vabadust, kui pole kindlustatud tema kultuuriline vabadus. Rahvuslike ja ühiskondlike küsimuste arutamisel asus minu noorem koolivend Andreas Pitka (adm. Pitka noorem poeg) lootusetus vastasrinnas, kutsudes välja pilkeid ja viha oma tagurlikeks tembeldatud, siis juba kalne ja rahvusliku seisukoha tõttu.

Sellesse õhkkonda, täis vastolusid ja arusaamatust, võis tuua selgust ja ühtlust üks enamlaste metsik vägivald. Selles puhastustules vabanes võõrastest väärdetustest Eesti hing ja sai oma esimese karastuse Eesti mõök. Niiid, seltse aastat hiljem, ei vaja noorsugu enam seda puhastustuld.

* * *

Enamlaste riigipööre 1917. a. oktoobris löi mingi lootusetu seisukorra. Mäletan, kui masendavalt mõjus minu päälle „Päevalehe“ sulgemine, mille juhuseksiks päättvaatajaks sain ühes Suurturule kogunenud inimsalgaga. Midagi ei tekitanud kaaslas's ja minus suuremat viha kui see põhjendamatu ja otstarbetu vägivald, mis peagi hakkas endale otsima väljendusvõimalusi tagakiusamistes, kinnivõtmistes, ähvardustes ja hirmutegudes. Hakkas muutuma hõredamaks ka minu ümbrus. Veel 1918. aasta veebruaris lahkus meie seast Andreas Pitka, vahetades oma kodukolde Krestõi vangimaja üksikkongi vastu.

Vabadussõjas langenud võimlemisõpetaja A. Öunapuu.

Kord, 1917. aasta detsembris, ilmus minu juure Tallinna I reaalkooli võimlemisõpetaja, pärasine Kalevi malleva päälük Anton Öunapuu. Küsis, kas mul oleks võimalik veldi teda aidata. Muidugi olin rõõmuga nõus ja sammusin peagi tema kõrval reaalkooli poole. Võimlemissaali kõrval olevas väikeses ruumis avanes minu pilkudele väike arsenal — ligi 20 Steyri vintpüssi, kuulipilduja ja huk laskemoona. Pakkisime kõik kokku,

tõime välja kooli vanad riigilpud (meid ei petnud lootus, et neid kunagi enam tarvitusele ei tule võtta), mässisime oma varustuse nendesse, kandsime reaalkooli ees seisvale voorimehele ja sõitsime tuhatnelja tolleaegse krediidikassa juures seisvatel punakaartlastel nina akt mööda. See moon puhkas maapäev kuni 23./24. veebruarini, kus ta tegi oma töö.

* * *

23., 24. ja 25. veebruari sündmused arenesid nii kiirelt, et üsna vähesed suutsid siis hinnata nende suurt ulatust. 23. ühtasin kogu päeva linnas ringi, et kuidagi jõuda selle üle selgusele, mis sünnib. Siin-sääli liikusid punakaardi salgad, hiljem koondusid nad sadamasse, Eesti ja Tartu pangamajade blokki ning „Kõre“ majja (praeguse Laenupanga kohal). Paar korda vilksatasid tänavail kuulipildujaga varustatud veoautod. Jaamahoonne juures leidsin üksiku punaste müürilehe, milles tembeldati valeks I. Eesti rügemendi poolt laiali laotatavald „kuulujutte“ enamlaste maandumisest Haapsalus. Imelikul viisil olid kõik need, kellega mul päeva jooksul õnnestas kokku saada, arvamisel, nagu oleks I. Eesti rügement neid kuulujutte laiali laotanud lihtsalt selleks, et kasutada Vene väeosades tekkivat kabuhirmu Eesti puhastamiseks võõrast olusest. Kahjuks polnud sellele oletusele rajatud roosilised lootused sugugi õigustatud.

Olid ilusad päikesepaistelised talveilmad. Sinine taevast, särav päike, liikumatu ja karge õhk olid täis suursugust rahu. Kummalise vastoluna tundusid püssipaugud ja kuulipildujate ragin. Kartusega, et võin hiljaks jääda, säädin jõunde kaks vanast ajast jäänud suurepärasest padrunitaskust, laadisin Ameerika Winchesteri Jaapani padrunitega, mis tundusid püssile liig väikesed, ja asusin tänavale.

* * *

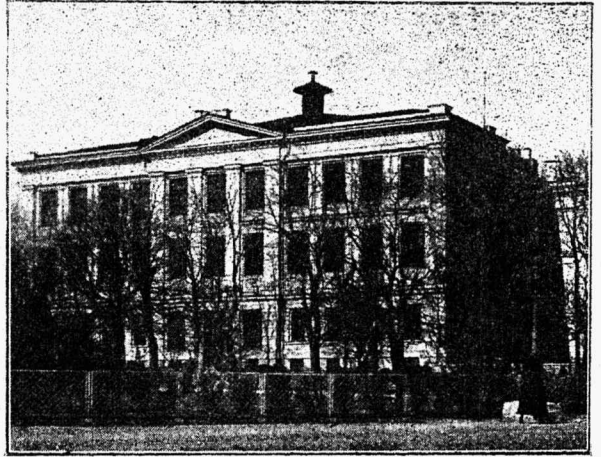
24. pärast lõunat tulin väsinult koju pärast pikemaajalist matkamist Narva maanteel, Sadama tänaval ja igalpool, kus avanes võimalus midagi näha ja „kaasa hõlita“. Revolutsiooni „au ja uhkus“ oli keskpäevaks juba asunud Tallinnas seisva Vene Läänemere laevastiku hiljlastele, kaasa võttes „revolutsiooni võidud“ — iga-sugust mitte küllalt kindlalt seisnud kraami. Nähtavasti äratas see veel suuremat isu „võidumärkide“ järele, sest veel 25. veebruari hommikul püüdsid üksikud madruste salgad nende saamiseks linna tungida.

Viru ja Uue tänava nurgal märkasin väikest inimsalka müürilehtede lugemisel. Oli õige pime, lugeda sai ainult ligidalt ja möödus tiikk aega enne, kui järg jõudis minu kätte. See oli Eesti iseseisvuse manifest...

Ei suuda kirjeldada tundmust, mis valdasid mind, kui olin jõudnud sõnadeni

„Su üle Jumal valvaku,
Mu kallis isamaa.“

Vaatasin teiste pääle: ka nemad seisid palvelikkus meeleolus ja pimedusest hoolimata nägin säravat mitmete silmis pisaraid. See oli Eesti iseseisvuse hälli-

Tallinna I reaalkool.

päev. Hoolimata kõikidest ohtudest, hoolimata eba-piisvast seisukorrast, hoolimata ikka veel kõrvu kostvast püssipraginast, ei kuulnud ma ühtki kahtlevat ega mõltavat häält. Kunagi hiljem pole 24. veebruar minusse jätnud nii võimatut muljet. Järgmine 24. veebruar möödus mul täitsa tähelepanemata, tulevahetuses Läti Marienburi ümbruses ja alles öösisel seisukohtade vahetamisel, hilgavate virmaliste saatel, suutsin kaastaste abiga selgeks teha seglänud kuupäeva arvu ja tema tähtsuse.

* * *

25. veebruaril tõusis päike lootusrikkalt läbi udufoori. Ka meeleolu oli looturikas, kuigi tuli kahelda selle üle, mis melle toob lähem tulevik. Eelmsel õhtul valgus linnas laiali kuulujutt, et sakslased on tulemas. Keegi ei teadnud nende kavatsusi, oldi nende üle väga mitmesugusel arvamisel, kuid julgesti võib öelda, et saatust, mis tabas Eesti järgnevate kuude jooksul, poleks suutnud ennustada ka kõige pessimistlikum prohvet.

Sel päeval olin varakult Paksu Margareeta kantsil. Ees, kui peopesal, oli Tallinna lahe lal jäävälil. Poole kilomeetri kaugusel sadamast seisid Vene laevamüra-kad, kelle juure venis lõpmatu lindina „evakueerivate“ madruste ja punaväelaste voor. Laevad näisid väga sügaval vees istuvat. Tekid olid täis kõiksugu oma ja rõõvitud kraami, naisi ja lapsi, ja sellega ongi vist selektav laevastiku võrdlemisi rahulik lahkumine 25. veebruari õhtul.

Mele vastu, teisel pool Merepulesteed, varjates end sadamatehaste sõekuhjade taga, asus kuulipildujatega varustatud madruste salk, kellega oldi kauemat aega juba tulevahetuses. Iga minut panid kuulipilduja vallingud pikas reas tolmama Paksu Margareeta seinakrohvli. Meid, 10—15 meest, varjas kuulide eest sama vall, mis pidas 350 aasta eest kinni Ivan Hirmsa röövsalku. Hoolimata madruste tabavast tulust sai sel päeval sääl surma üksik ltn. Muishneek, kes oli alles mõned päevad enne seda sõjaväeljalts koju jõudnud.

Kella 11 paiku jäi laskmine harvemaks ja lõppes

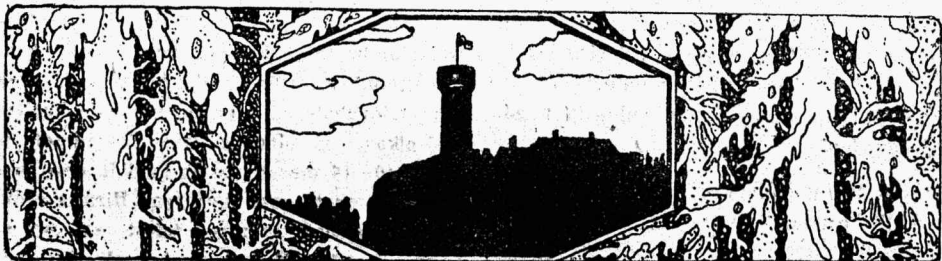
Tallinn. Paks Margareeta.

peagi. Suurem osa meist läks torni sisesusse. Sinisesse taevalaotusse ilmus kaugele nähtavale mustade ristidega Saksa aeroplaan, tegi paar tiiru laevastiku kohal ja pööris üle meie päade tagasi. Suuremal Vene ristlejal võis märgata liikumist. Väikesest laevasuurtükist eraldus suitsupilv ja meie päade kohal raksatas schrapnell. Need olid lahkuva võimu viimased võimetud paugud...

Mööduvad mõned minutid. Pikalt tänavalt kostab liikumine. Märkan torni kõrval olevast ukseaugust läbi tulevate helehällis mundris vanapoolset härrasmeest. Taipasin, et oli Saksa ohvitser, ja hakkasin andma nõuetavaid seletusi. Paar minutit hiljem marssis mööda Merepuiesteed Saksa jalaväelaste rühm neljarealises kolonnis. Nende taksam ja joondatud teraskiivrid andsid esimest korda aimata seda, mida Eesti lähemal kuudel pidi kannatama sõjaväevalitsuse luupainajalise võimu all.

Detsembri algul põgenesin Venemaalt läbi väerinna ja sattusin uuesti sakslaste sekka. Nad olid seekord ta-

ganemas. Harva oli mul juhuse näha nii maharõhutud inimesi, nii argu inimesi, ja pean ütleva, seevõrd vastutulelike inimesi. Teeäärses komandantuuris, kuhu sattusin, ei võtnud mind vastu ülbe monokliga varustatud üleolek, vaid igaks võimalikuks teeneks valmis olev lahkus olgugi, et nimetasin end eestlaseks. Siin alles tärkas minus arusaamine sakslaste lüüasaamise paratamatusest ja 24. veebruari põhipanevast tähendusest Eesti rahvale. Õelus ja õiglusetus võivad saavutada ajutise edu, kuid miski ei suuda igaveseks kõrvaldada õigluse ja seltsimeheliku ühistöö ideed. Viimase sümbolina heitis 24. veebruar heledat valgust Eesti rahva edaspidisele arenemisteele ja selle vankumatu jälgimine kindlustab rahva hääd käekäiku ka tulevikus paremini kui iga väline hülgus ja võim. Sest ükski sidudes oma rahva saatust jäädavate väärtuste külge, võime pidada ka enda kohta maksvaks keiser Konstantinile antud tõotust — *’Ev τούτω νίκα* — „sellega võidada“.

Varakevadine päaletung Lätimaa sihis.

NOORTE JÕUD.

Vabadusvõitluste meeletuletamine 5. rahuaasta puhul.

Karl Rennit.

Pildid saadud Vabadussõja muuseumist.

I.

Algas uus hommik.

Üle udupilvede ning lumise lagendiku laotus tõuseva päikese purpur. Lumisel tagapõhjal seisid kiirte kullas talu hooned, tagapool kummardus härmatises mets.

Tõusis päike.

Taeva lael heitlesid kiired külmetsussinaga. Sulasid pilvede äärjooned mahedas koidus. Üle kõige laotus kargus ja koidu hellus.

Sõdurid peatusid hetkeks.

Nende hingesse mahtus uus koit siimboolse kujuna.

Kas pidi neile samuti koitma vabadust?

Kas pidid nad taotlema oma sihte ehk hukkuma ülejõul?

Uus hommik too võitu ja vabadust!

Juba teati päevakäske.

Soomusrongid pidid peatumata edasi liikuma Tartu suunas, nii oli ülemjuhataja teadaanne. Algas askeldus. Ärevus siivenes, levinesid uudised ja kuulujutud, piüiti millegagi rahulduda, leida väljapääsu närvitsevast teadmatusest. Kõneldi, et Tartu purustatud, teised teadsid jälle, et pool linnaelanikest tapetud, valminud jultmem verisaun. Üldiselt oldi ärevil, nii sõdurid kui ka juhatajaskond.

Teati kindlamalt luurajate läbi umbes nii palju, et paljud elanikud arreteeritud mahalaskmiseks ja neid rutati päästma. Palaviku kiirusega valmistati teeleminekule. Selle asemel, et siin positsiooni kindlustada, nagu varem kavatsus oli, asuti uuesti võiduteele, ehk ka hävinemismatkale.

Korrapidaja liihikese märguvile järete hakkasid soomusrongid liikuma, üks vähe ees, teine paarkümmend sülda järel. Sõdurid istusid laskevauste juures ootusvärinal. Nii paljudelgi oli omakseld Tartus, mõnel vanemad mõnel perekonnad, mõnel õed-vennad. Ja nad kõik tahtsid rakendada oma jõudu nende päästmiseks, nende ja kõigi teiste tarvis, kes liksid pääsu terrori küüsisist.

Möödusid ärevalt ootusrikkad hetked.

Ühe silla juures tekkis vastupanek. Mõningad punasõjaväe osad olid koondunud võitluspositsiooni, roobastel liikus hall härmatanud müperus — vaenlaste soomusrong. Tekkis tulevahetus. Võimsa käsitluse ning jõuga sõõstsid sõdurid lahingusse.

Viha täitis nende südameid.

Hommiku karges õhus kostsid mürtsatused, kuulid vingusid kiunuvalt, kuulipildurite monotoonne ragin täitis õhku. Aga siis taganes vaenlane. Pomm tabas soomusrongi sisemust, tulelöke lõi välja. Vilistus, karjumine, segased paugud, ja pikkamööda liiguti jälle edasi. Vallati Jänese sild.

Ettevaatlikult sõitis soomusrong üle kõrge silla. Kahel pool ristlesid kõrged sillakaared, all voolas jääkatte all Emajõgi. Lumise kõngastiku keskelt kerkis Marama mõis valgete aitate ning härmatanud puude-reaga. Lähikonnas olid popsionnid, nagu maha jäetud, liingunud katuste ning vallandatud ustega. Eespool hargnes kaks kõrvuti jooksvat raudteeroobast, mis kadusid silmapiiril ühte. Kahel pool raudteed lumesäras hekid, vasemal raudteevahi putka punase korstnaga.

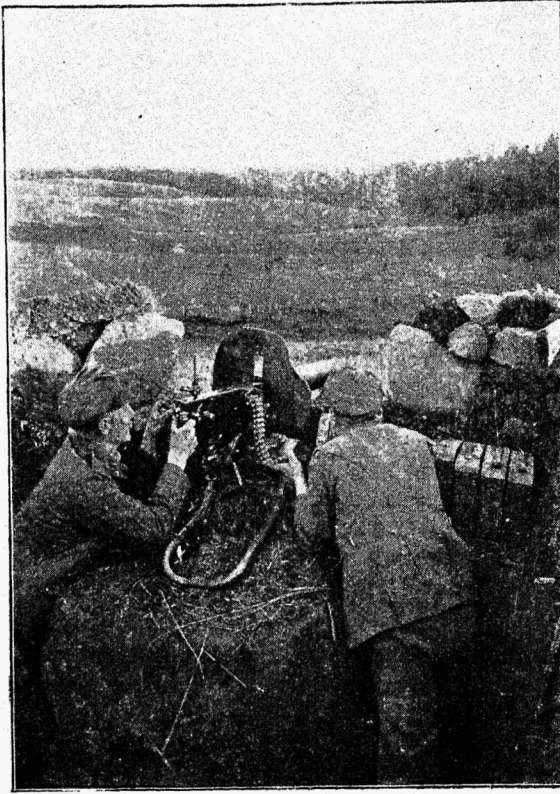
Mõisast kostsid paugud. Sääl joosti, siga kiinus tapaohvrina, kuuldusid üksikud hulked.

Saadeti dessant välja.

Üle lumise kõngastiku sõõstsid kasukates ning sineüttes sõdurid. Mõisas vaikis kära. Vaenlane koondus vastupanekule. Letti varju ühel pool põõsaste ning kõngaste taga, kuhu säeti kuulipildur, teisel pool olid sõdurid hoonete varjul, ala taga. Vahetati pauke. Siis sõõstsid põõsaste ning kõngaste tagant sõdurid välja, puiselt ning harvalt jooksis rühm mõisa suunas.

Mõned kukkusid, ühed tõusid üles, teised jäid lamama...

Võitlusind valdas mehi, jooksuhoos murdus aed. Vaenlane lõi taanduma. Veel püssipaugud, korratud, läbiseigi. Ähmane aur tõusis lahingu kohal. Siis taganes vaenlane, eriti hoides hoonete varju, veel vastupanekut avaldades. Üksikud püssipaugud, jooks. Üle lumise välja jooksis mõnikümmend püssita ning kergelt-

Kuulipilduja „Maksim'i“ pesa.

rietatud taganejat. Kihutushoos sööstis hobune aida nurga varjust välja, neli, viis meest põlvitas püsside najal rees.

Hobune puristas, valge aur kerkis sõõrmetest.

Kaks reesoliijat kukkus maha, murdus hapralt viiemehelisest salgast kui vesiputked pesakonnast. Teised kummardusid hirmunult. Hobune jõudis üle maantee-silla, kadus teekäänakule.

Jälle liiguti edasi.

Ähmased külmast hargnes linn.

Eeslinna madalad majad palstsid iiksteise kõrvale tipitud mänguasjadena. Nende taga sirgus kaks kirikutorni, siis kõrge Doomemägi kahara puustikuga ning mõningad fabrikukorstnad. Üle linna helkis külm aur tõusvate suitsuvinedega.

Keegi ei teadnud, kuidas määras saatus linnale järgnevad sündmused: kas jääb pärast lahinguid vaid purustatud sarikate ning ahervarte jäänustik ehk vallatakse linn puutumatuks. Ehk pidid valdajad taganema, jättes sõbrad, tuttavad ning omaksed terrori ohvriks?

Soomusrongid lähenesid jaamale.

Siis kärtsatas esimene suurtükipauk. Siinsamas lähedal tõusis lumetolm, pommid raudkihad puurdusid maa külmanud kattesesse.

Hekkide taga olid laiad lumised põllud, metsatukad ning üksikud põõsad. Kaugemal algas Tähtvere mõis, selja taga suur park. Valged mõisahooned olid püesalkadesse laiati pillatud, pikad küünid seisid tummalt lumeväljade keskel. Pahemat kätt oli veski, mõned talud, üle lumipäisete puude palstis tiirlev Emajõe plir-

joon ning punased Tivoli korstnad. Kaugel kaldus maastik märke, nõlvakule pillatud majade vine surnuaedadega. Paremalt oli mets, mõned hooned, metsaäärsed talud ning küünid. Eespool algasid linna maad, valged majad, tõusevad, langevad lumised sarikad. Jaamas huikas rong.

Hargnes Tähtvere lahing.

See oli linna kaitsepositsioon, mõningad punaväe polkude riismed, Läti pataljoni rühmad. Oli eestlasi, venelasi, lätlasi, soomlasi, poolakaid, puudus kindel ülemjuhatus, punaväe vastsetl siindinud ülemad avaldasid vilumatust. Korraldati omal käel vastupanekut, mõne küüni nurga tangant võrises kuulipildur, püssipaugud läbisegi, korraldamata.

Vastupanek oli ootamata vähem.

Linn langes.

Soomusrongid sõitsid jaama.

Hõisked... hurraad... Päästjad! Nurteti. Kaelustati. Ulatati võõrale vennalikult kätt. Jagati viimseid toduaineid pooleks, anti võitjatele sõdureile varustust. Rõõmuhõisked. Muusika. Uus päev oli tulnud Tartule. Jätkus sõda...

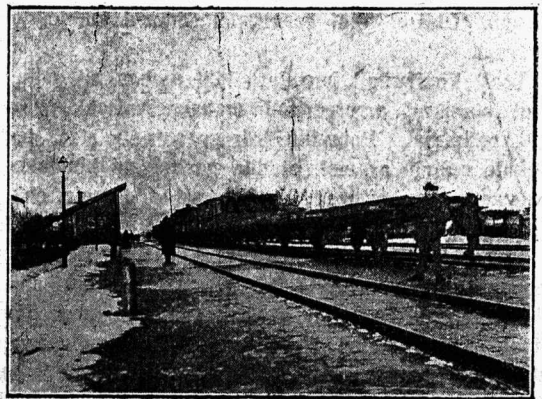
II

Nii juhtus selle ajani, kui vallati Tartu.

Eesti väeosad koosnesid juba enam-vähem korralduslikult moodustatud salkadest, varustus oli puudulik, ent selle asemel olid sõdurid vaimustatud. Nad ehitasid mõõga ning püssiga endile koda, kaitsesid Maarjamaad, mis juba aastasadu oli kuulunud neile, aga ülekohtuselt anastatud. Üle linnade, üle Maarjamaa kostis vaid vabadushüüd, koitis võitude tungal, mida kõrgel käel edasi kandsid sõdurid.

Tuhandete teiste isamaa poegade eeskujul haardus ka Paluoja nurka vabadusmõte. Siia kostsid umbsed seletused, ebaõiged ning katkendlised, vaid üks asi oli kindel, et väljaspool haarasid kõik tapperid ning sööstis võitlusse olemasolu eest.

Kuusteistkümmend iiksteise lähedal seisvat talu moodustasid Paluoja küla, kakskümmend kolm kilomeetrit Tartust eemal, soode ning metsade taga, kus esisad olid kütist tehes soomaast põldu üles juurinud ja visa vaevaga elamisasendid hankinud. Ümberringi oli rabade ning metsadega nagu läbi lõigatud lähemad

Meie esimene soomusrong jõudis Tartu jaama, ja mehed läksid põgenevat vaenlast taga ajama.

kokkupuutumised naabervaldadega. Nii olid ka Paluojalased erakutena kasvanud, sirgunud kui uhked männid lagendikul, eemal teistest.

Ja ka selle tõttu olid nad pindunud enam kodukoelde armastusse, tundsid emakese maa siinmitavat väärtust, ta rohket andi, ta tujusid, nii õnnistelevaid kui õnnetust toovaid.

Aastakümnete eest oli enamjagu paluojalasi siia asunud, eest leides vaid rapiakat sood ning võsastikku. Algas uudismaa rajamine, higi ning vaevaga kerkisid mättaonnid. Ööd ja päeva lõkendasid kiitised, taevakaare keerutusid hallid suitsupilved, visad õhked ning nutupisarad saatsid neid.

Vast ei uskunud keegi, et siia võisid kerkida elamishooned, põllud, aiad, nurmedele kahisev vill, tekkida elu kõige pisemais vajadusis. Vast ei uskunud töötajadki, et nad suutsid siin rabas eluvõimsate ning alalolevatena püsida, neid vaid sundis siia liigne ülekohus, eluvõimaluste kitsendamine.

Ja vaat, ime sündis!

Aastakümnete visa töö andis tagajärgi, põllud lokkasid raske vilja all, kerkisid aiad, uued elamud ehitati popsiionide asemele. Ja need isad võisid oma lastele veel midagi muud anda, lisada esivanemate unistusi ja kättemaksu kurnajale! Nad võimaldasid oma lastele haridust, et need omakorda jätkaksid alustatud tööd ja laiemat silmaringi ning teadmiskonnaga võisid omakorda oma laste tarvis töötada tagajärjekammalt ning süvenenumalt kui suutsid seda nende isad ning esiisad.

Ja tol ajal, kui Eesti väed valdasid Tartu, kujutas Paluoja õige jõukat nurka, nii hariduslikult kui ka majanduslikult edenenud kodukollet. Kiüll oli vast märgata nende eraldiseisimise pärast kombeküllust ning traditsioonirikkust, kuid see liitus sulavalt uute majanduslikkude edenemisabinõudega.

Maailmasõda oli enamjagu nooremaid meestest hävitanud, ehk siia-sinna paisanud, nii mõningaid ka võitjate Eesti vägede sekka; enamjagu vabadusmõtetest vallatuud oli noored perepojad, kes mullistustõugele tõttu kodukohta koolist olid tulnud. Neid noori oli kokku viis, kellest kolm õppisid Tartu keskkoolides, üks põllutöökoolis; ja viimane pidi venna maailmasõtta mineku tagajärjel peremeheks hakkama.

Nii ulatusid jutud Paluojale ja ühel päeval otsustas neist kolm osa võtta võitlusest. Need olid: Oskar Lukk, August Meimer ja Arnold Kokla, kaks esimest keskkooli IV klassi õpilased, viimane põllutöökooli õppur, kõik kaheksateistkümnendaastased.

Lahkumispäev oli sama kurb kui rõõmus. Ühelt poolt vabaduse kutse, teisalt armastav kodu ning hellad vanemad, kes tahtsid säästa neid sõjatondi veristest küünnest, ent mõistsid ka noorte jõudude vajadust kangelas töödele. Pisarsilmil õnnistati lahkujaid, ema suudlused said viimseks jumalagajätuks, isa õnnistelev käsi silitas lahkujate juukseid.

Ehk nemadki tundsid neil hetkeil siidamehärdu, kurbust mahajääjaist, kuid nende vaimustatud mõtteleudu tlvustasid hoopis erisihid: vabadus ja selklused riigi loomiseks. Nad tahtsid kangelaslikult välja astuda.

Nad tahtsid teha tegudeks need allasurutud ja väe-

Meie noored vabatahtlikud.

võimuga rõhutatud mõtted, mida olid tunnud aastasadade eest tapetud Jüriöö märtrid ja kõik need, kes tahtsid veel vabadustõrvikut tõsta üle Maarjamaa, et äärest ääre loidaks ta võimas valgus.

Ja need jätkasid sõjakäiku võitjate Eesti vägedega Võru- ning Petsrimaa suunas.

III

Möödusid päevad.

Üle künnipõldude vihisesid kuulid, viljakandvat mulda puresid pommid. Põllumehe ader roostetas ümbertõugatuna aia ääres, töötegijad olid tapeluskeerus. Pikale hargnes sõja verine liil, veeredes nägematutelt ruulidelt kui lõpmatu ahel.

Need kolm Paluoja noort haarasid lahingumõtteid kinni ning otsustasid ohvrina oma elu isamaa altarile viia.

Lahingumõll hoidis neid mõningad nädalad üheskoos, siis aga paisati nad laiali. Ent selle aja jooksul õppisid nad endid ka vabalt ning julgelt ülal pidama. Ümberringi oli närvesööv õhkkond, habras hoidumine elu mõtte küljes, mis igas lahingus murdus, ent pärast jälle kõvemini haardus ning tasakaalustus.

Kõik sõdurid muutusid mehaaniliseks, kuna iga üksik end tundis selles osas, mis masinas kruvi. Hulk moodustas lahingulise üksuse, võitlusvõimaluse ning iilijõu, üksik võis hoolimatult hukkuda.

Nii juhtus, et Paluoja noored vabatahtlikud said sõjast hoopis uue kujutluse, kuid see ei vähendanud nende piüüdu — isamaale kasulik olla. Nad tahtsid end tibatillukestenagi tunda sõja massilises üksuses vaid ühe liil täitena, kuid seda ka seepärast, et nende puudumisel

see liili poleks olematu. Ühe sõnaga — nad tahtsid olla väärikad, ennastohverdavad vabatahtlikud.

Eelpool jutustatud olukordadest möödus kolm nädalat.

Tuli sõdurite vahetus ning Arnold Kokla lahutati kaaslastest. See oli Oskar Lukk'ile kurvameelsuse põhjuseks, sest vähemalt sõjapäevil lähenesid nad üksteisele ning leidsid vastastikku arusaamise ning sõpruse.

Nad olid kaks kaunishinge, ülesehitajat. Nende aated olid välja kujunemas ja vabadusega lootsid endile tulevikku, mis oli ka üheks seespäidiseks põhjuseks osastada raskelt liikuvat sõjakäiku. Nagu varem öeldud, oli Arnold Kokla põllutöökooli õppur ja just paremaid kogu koolis. Ta nägi edaspidist kasulikkust majanduslikus arengus, põllutöö süvendamises, millega kaasas sammuvad rahva vaimlised huvid, sest eeskätt nõuab mass toitu ja siis vaimlisi mugavusi.

Selle vastu oli ta sõber aga sootu vastupidisel arvamusel; imelik, et nad suutsid sellele vaatamata olla lähemad sõbrad. Oskar Lukk nihutas esiplaanile vaimlised huvid ja seda kirjanduse näol, mis pidi uueks looma Eesti ja teda kaugele valgustama, nagu näitab majak mere tormidesse valguskiiri. „Kirjandus ja kunst on rahvusea alalpiisimise ning vaimliste huvide tõstmise teguriks,“ nii ütles ta sageli.

Kui Arnold lahkus, surus ta minnes sõprade käsi.

— Elage hästi! — ütles ta ning põlvitas reele, mis viis kaasa ka teisi sõdureid. Ta oli vähe suurema kasvuga kui harilikult temavanused, vähe pikem ning tii- sedam, hallide silmade ja pruuni näoga. Juuksed olid krässus, nina ülearuselt tugev, kindla võimise ning julguse tunnusena ja kogu ta olemises oli veel sobivat maamehelikkust, just seda, mis tegi arusaadavaks ta põllumajanduslikud kalduvused.

Selle vastu oli Oskar kurvameelsem, siniste silmadega pikkade juustega, unistav noormees. Sageli rivas ta pilk tuttavaid ja ei tundud neid otsekohe. Huultele lisanes suunurkadesse vajuvad jooned, nagu iroonilise üleoleku tunnustajad.

Ta jäi nüüd ühte väeosas August Meimeriga. August oli tahtekindel ning edasipüüdja, väheke auahne ja suurmeelne, ent ka kõige muu kõrval unistaja, mis nil omane kõigile noortele. Tema polnud edaspidiseid vaateid

Nii veetsime lahingute vaheaegi, mõisates ja taludes puhkusel olles.

Roodu (kompanii) käskjal, vaentaselt sõjasaagiks saadud hobusega.

kujunenud, välja arvatud vast see, et tahtis vaid vabas Eestis elada, olla vabana uhke.

Kui Arnold lahkus, märkas ta Oskari kurvameelsust ja ulatades käe otsustas ütelda:

— Annan sulle käe, oleme lahingukaaslased ning sõbrad!

Oskar vaatas imestanult Augusti otsa, siis surus ta tugevasti pakutud kätt ja ütles:

— Hää on kellegiga sõber olla.

— Eriti veel nüüd...

— Ja, nüüd...

Nad pöördusid mõisa, kus väeosad parajasti lahingu ootel kindlustusid. Ümberringi olid metsad ning põllud. Puud seisid lumehärmatises.

Sõdurid laulsid.

Kaugemalt kostis kuulipildujate ragin.

Pärast lõunat sai rühm edasiliikumise käsu.

Seni oli vaenlane passiivset vastupanu avaldanud, kiirelt taganenud, jättes hoolimata positsiooni võitjale. Mõnes kohas hargnesid vähemad lahingud, mis näisid ennem osutuvat vägede edasitungimise segamiseks kui tõsiseks lahinguks. Puudus kiire sõjataktiline, riskeerivad võtted, kaotused ning võidud. Alles viimasel ajal näis see muutuvat teiseks.

Kõneldi suuremaid kindlustuste kavatsusist, otsustavast lahingust, kuid hämaralt ning segaselt. Kindel oli ainult üks asi, et sõjakäik muutus aktiivsemaks, vaenlase taganemine oli juba sunnitud, algasid vihased võitlused.

(Järgneb.)

EESTI VABARIIGI PÄÄMINISTRID JA RIIGIVANEMAD 7-A. ISESEISVUSE KESTEL.

Ülal (vasemalt paremale):

1. Konstantin Päts,
esimene pääminister 24. II 1918,
riigivanem 26. I 1921 - 1922 lõ-
puni ja 2. VIII 1923 - III 1924.

2. Otto Strandmann,
pääminister 1918 - XI 1919.

3. Jaan Tõnisson,
pääminister XI 1919 - X 1920,
praegune Riigikogu esimees.

Keskel:

1. Ants Piip,
pääminister X 1920 - 20 XII 1920,
riigivanem - I 1921.

2. Juhan Kukk,
riigivanem 1922 - 2 VIII
1923.

All:

1. Friedrich Akel,
riigivanem III 1924 -
XII 1924.

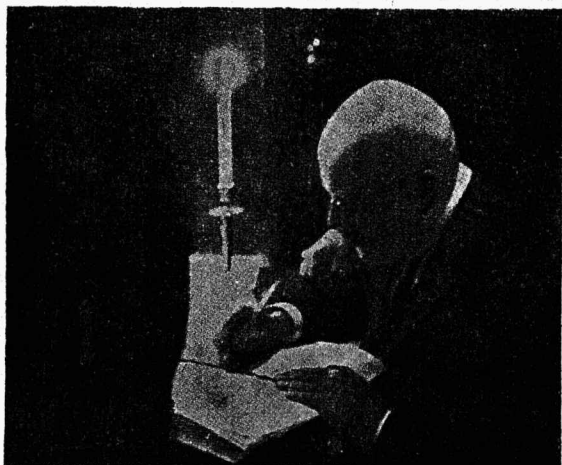
2. Jüri Jaakson,
praegune riigivanem
detsembrist 1924.

JAAN POSKA.

TEMA VIIEAASTASE SURMA PUHUL.

Jaan Poska on Laiuse laps. Ta sündis 12. jaanuaril 1865. aastal Laiuse apostliku koguduse köstri pojana. Nooruses sai ta vaese rahva viletsust põhjani tunda. 12 lapse pääle oli ainult üks paar saapaid ning väike Jaan käis õe seelikus kirikus, sest et tal endal korralikke riideid ei olnud. Tung hariduse poole oli aga peres suur ning pea kõik lapsed said kõrgema hariduse. 10-aastasena viib isa ta hobusega (raudteed tol ajal veel ei olnud) Riiga, vaimulikku seminaari. Koolipõlves huvitavad tulevast riigimeest iseäranis matemaatika, ajalugu ja vanad keeled. Ja veel vanas eas lahendab ta neid kergelt, seletades oma lastele algebra ja geomeetria ülesandeid ning tõlgib vabalt Greeka ja Ladina klassikere. Pääle seminaarist lahkumist teeb ta hiilgavalt Tallinna Aleksandri gümnaasiumis eksternina küpsuseksami ning astub Tartu ülikooli arstiteaduskonda. Ülikooli põlv on kadunud eriti raske olnud. Noore 19-aastase üliõpilasena aitab ta vanemate vendadega nooremaid ja ema ülal pidada ning ta toita on osa perest, sest isa on surnud ja ema nooremate lastega asub Tartu Roosi tänavale elama. Hommikust õhtuni annab Jaan Poska eratunde. Ta tõlgib ka Puschkini j. t. autore Eesti keele Jaan Karu varjumine all ning on „Postimehe“ kaastööline. Nähes, et arstiteaduse õppimine kestab liig kaua, läheb ta õigusteaduskonda üle, mille kolme aastaga lõpetab.

Ülikooli lõpetamise järele asub Jaan Poska Tallinna, kus ta esialgu on sunnitud eraadvokaadina töötama, sest Saksa mõju oli tol ajal suur ja ükski vannutatud advokaat ei võtnud teda enda juure abilliseks. Viimaks võttis ta enda juure vann. adv. Riesenkaampi, avades talle sellega tee vann. advokaadi seisusesse. Advokaadina omandab Jaan Poska varsi üle kodumaa piiride ulatuva kuulsuse. Ta on väga lugupeetud kui parem tsiviilõiguse tundja. Tallinna asumisega algab tema töö

Jaan Poska rahulepingut alla kirjutamas.

Eesti avalikus elus. Välgukiirusega otsustav, seejuures aga kaine ja kaaluv mõistus tõstavad ta Eesti seltskonnategelaste esimestesse ridadesse. 1905. a. läheb Tallinna linnavalitsus eestlaste kätte ning J. Poska valitakse linnanõunikuks. 1914. a. loobub ta advokaadiametist ning võtab linnavolikogu tungival linna-pää koha vastu. Järgnevad rasked sõja-aastad, kus linna toiduainetega varustamine lasus linnavalitsuse õlgadel. Sel alal oli Tallinna linnavalitsus Jaan Poska juhtimisel teistele Venemaa linnadele eeskujuks. Tallinna toiduainetega energilise varustamise eest on J. P. iseäranis vaesemate rahvakihtide tänu ära teeninud. 1917. a. revolutsioon tõstab Jaan Poska kõrgemaks riigi võimu esitajaks Eestimaal — kubermangu komissariks. Tema agaral toetusel võideldi kätte Eesti maavalitsuse ajutine korraldus, mille järele ühendati Põhja- ja Lõuna-Eesti ühise administratsiooni ja omavalitsuse alla. 1917. aasta oktoobrikuul kisuvad enamlased Vene madruste ja soldatite kaasabil võimu oma kätte ning kõrvaldavad Jaan Poska vägivaldselt ametist. 1917. a. valitakse ta Vene asutavasse kogusse, mille esimesest ja ainukesest koosolekust ta osa võttis. Saksa okkupatsiooni eel kutsub ta Eesti päästekomitee välisministriks. Okkupatsioonivõimud aga keelasid igasuguse valitsuse tegevuse ning sakslased tahtsid isegi teda vangistada selle eest, et ta Eesti rahva porri tallatud õiguste jalule-säädmist nõudis.

1918. a. lõpul sundis liitlaste võit sakslased maalt lahkuma ning ajutine valitsus võttis võimu oma kätte. J. Poska astub valitsuse etteotsa seni, kuni K. Päts vangist tagasi tuleb.

1918. a. 16.–17. detsembril sõidab Jaan Poska Pariisi ja Londoni välissaatkonna juhatajana, et sääl esimest abi sõjarlastade ja toiduainete näol nõutada ning lõpuliku iseseisvuse tunnustamist muretseda.

Mis sel alal kätte saadud, sellest langeb kõige suurem osa Jaan Poska arvele.

Asutava kogu kokkuastumise ajaks sõidab Jaan Poska, kes asutava kogu liikmeks valiti, kodumaale ning valitakse a. k. poolt uuesti moodustatud valitsuses välisministriks, mis ametis ta kuni uue valitsuskriisini püsib, mille järele asutava kogu esimees talle ettepaneku teeb uut valitsust moodustada. Poska võtab ettepaneku vastu, kuid oma erakonnas ette tulnud lahkiminekute tõttu loobub ta sellest kõrgest ülesandest ning ei astu ka uude valitsusse. Ta töötab välisasjade ja põhisäaduse komisjonide esimehena asutavas kogus, kuni ta valitsuse poolt määrati rahusaatkonna esimeheks Tartu rahuläbrääkimistele.

Kui suured teened Jaan Poskal Tartu rahusõlmimisel olid, seda kirjeldab tema kaastööline rahusaatkonna liige K. Ast („Sotsiaaldemokraat“ 1920. a. nr. 57).

Jaan Poska suuremaks elutööks oli Tartu rahu. Sellega kroonis ta oma elupäevade võimsa kuma. Sellega kirjutas ta oma mälestuse ka Eesti proletariaadi süda-

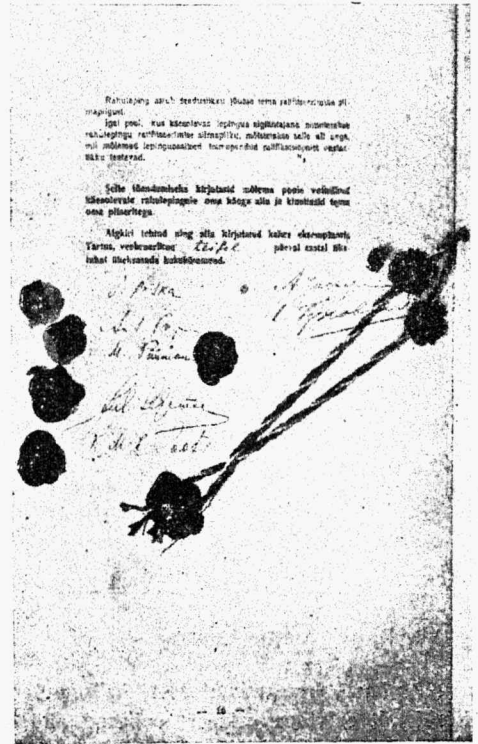
messe. Väga tõenäoline on, et J. P. osavõtmiseta Tartu rahuleping veel praegugi allakirjutamata oleks olnud. Rahvusvaheline seisukord oli äärmiselt komplitseeritud. Meie läbirääkimisi N. Venega ei peetud ainult meeletu- seks, vaid kuriteoks. Küllalt oli meie kodumaalgi neid, kes rahule risti vastu seisid ja isegi see ringkond, kellele kadunu kõige lähemal seisis, kaalus kahtluse ja lootuse vahel.

Üksnes Jaan Poska isiklik autoriteet aitas vastase suud teatud määral sulgeda ja kahtlejate usku kindlustada. Ka välismaadel aitas meie rahu asju J. Poska eesotsas seismine vastuvõetavamaks teha, sest teda usaldati.

Rahusaatkonna esimehena oli ta võrdlematu. Töötas peaaegu üksipäini kõik ettepanekud valmis ja lepitaski neid vastase poole ettepanekuga. Kui asi vahest katkemiseni teravaks oli muutunud ning niidi otsas näis rippuvat, siis läks saatkonna esimees isiklikult nelja silma all vastase poole esitajaga juttu ajama. Need nelja silma all peetud jutud aitasid alati, nii Krassini kui ka pärastpoole Joffe saatkonna juhatajaks oleku ajal.

Vastasel oli meie saatkonna esimehe vastu lugupidamist ja usaldust.

Rahvuskangelaste ja riigi hiilgameeste elupäevad on harilikult lühikesed. Nad kustuvad võimise tipul. Seda üldiselt aimatavat tõtt kinnitas Jaan Poska oma varajase surmaga. 2. veebruaril 1920. a. kirjutati Tartus Eesti-Vene rahu alla, 7. märtsil 1920. a. kustub Jaan Poska eluküünal, jättes leinama kaheksa last, neist noorema alles aastase, lese, kes talle eluraskustest murtuna nelja aasta pärast järgnes, ja kogu Eesti rahva. „Noore ja vaprast Eesti vabariigi tugev ja võimas süda“, kirjutab H. Rebane („Päevaleht“ nr. 54, 1920. a.), „jääb seisma, kui ta kuuleb, et mees, kelle nimi Eesti iseseisvuse manifesti all, et Eesti vabariigi välis- saatkonna esimees ja tema kauaaegne välisminister, asutava kogu liige, Eesti rahuvürst, kes Tartus meie rahudelegatsiooni esimehena rahule alla kirjutas ja meie sõjaväe suuri võitused kirja oskas panna, et see mees, kes alles hiljuti Tartust Tallinna tulekul siin pidulikult

Rahulepingu allkirjad.

ja Eestis haruldase auavaldusega vastu võeti, et see mees elavate hulgast on lahkunud.

See pole mitte ükski paratamatu lõök, mitte ükski raske kaotus, vaid see on otse meeletu ja mõtlematu tegu meie rahva vastu saatuse poolt, kes seni veel kunagi meie vastu ei ole naeratanud.

Keset palavamast võitlusest meie iseseisvuse eest kaob Jaan Poska, keda just nüüd meie kõige rohkem tarvis oli. Just nüüd oli meil tarvis Jaan Poska mõistust ja pääaju, tema diplomaatilist andi ja oskust, just nüüd, kus mõök oma töö teinud ja sõna on sõnal.“

Rahupüha.

Noor vikerlane Kõrbepoeg.

Maad valged puhtad piduriided katvad, —
ja vaikselt painutavad leinakased latva
maa poole alla, kuuldes talve müha,
mis jutustab, et tulnud rahupüha.

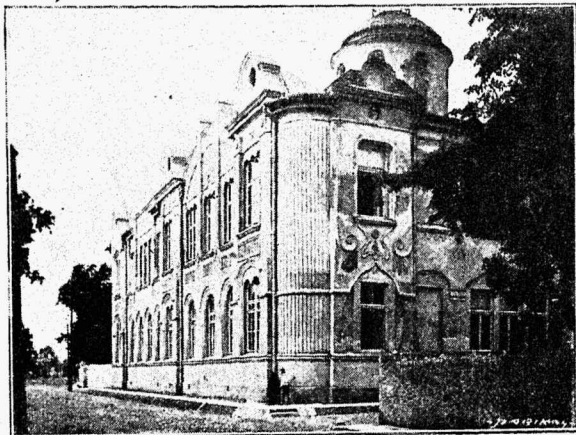
On lumeehtes metsad, mäed ja künkad
ja säral hiilgamas on jäised rünnad,
nad elustavad talvepiduhoonet
kui eriskummalised hõbejooned.

Ja põhjatuules üle koduraja
käib nagu kustuv hüüd, — üks kauge kaja:
„Nüüd lahti tee, mis läbi talvevalla
viib puhkust nõudva rahutähe alla!“

VABADUSRIST.

Jutuke Saaremaa mässupäevilt (veebruari 1919.)

Victor Neggo.

Kuresaare gümnaasium.

Kell oli juba kümne minuti eest helisenud. Kuresaare keskkooli eelviimase klassi õpilased olid ohtes oma vihud prügilaekest, kus alati valitses äärmine segadus, muu vajalise ja mittevajalise hulgas välja klaarinud, siin-sääal veel naabri käest koduse ülesande õiget lahendust pärinud ja end õpetaja tulekuks valmis säädnu, sest „Vana“ ei armastanud seda, kui ta nõudmise pääle vihku alles otsima hakati. Ja poisid teadsid seda, sest küllalt oli juba kõueilma ühes müristamise ja välguga tunda saadud. Jutusumin rauges, kõik muutus vaikseks.

„Noh, mis see siis tähendab, kuhu meie „Vana“ siis täna nõnda kauaks jääb, muidu on ta ju harilikult ikka enne meid kohal ja ei suuda aru saada, et kooliõuest klassini on pikk ja keeruline tee, mis aega nõuab!“ sõnvas äkki elava loomuga ja lõbusa näoga „Välke Priidu“, nagu teda teised poisid ta liihikese kuld tüseda kasvu pärast hüüdsid, üldisesse vaikusse.

„Jah, loomulik see pole, ei tea, vahest on haigeks jäänud ja saame veel vaba tunni,“ arvas „Logaritm“, väarikalt ja targa näoga, nagu see sünnis klassi parimale matemaatikule.

„Pole ta haige ühtegi, kui viimasena klassi jooksin ja end juba väriseva südamega hää saama pääle ette valmistasin, siis seisis teine direktori ja mõne teisega õpetajatetoas, kõneles, mis suu vahutas ja hallid silmad suurte prilliklaaside taga aina välkusid, ja näis teistele midagi selgeks tegevavat,“ seletas „Veerand“, kes alati igale poole veerand tundi hiljaks jäi.

„Ei tea, mis tal siis on, võib olla, on ta jälle kord üheksa päikest korruga taevavõlvil näinud, nagu ta melle kord seletas. Nüisugune pläma, mina naersin nii, et pää pingi alla pidin pistma, mispääle ta siis minult küsis, kas mul halb kuulmine on, et prügikoopast endale häälekõvendajat soovin valmistada,“ kõlas jälle „Välkese Priidu“ hääli.

„Polnud sul sääal ka naerda midagi, ta seletas ju, et teised päikesed olid teatud õhkkonna koosseisu tõttu paistvad õhupeegeldused,“ ütles „Logaritm“.

„Õhupeegeldused, õhupeegeldused, kuule ometi meie tarka!“ itsitas „Välke“.

„Õhupeegeldused näh, sa rumal ninatark!“ pahan-das „Logaritm“.

„Ise oled sa ninatark, kõneled asjust, millest sul aimugi pole!“ noris „Välke“ edasi.

„Noh, kui sa paremat ei mõista vastata, kui et „ise oled“, siis oled sa ikka õige rumal küll,“ kõlas rahulik vastus.

„Kes on rumal, ma sulle näitan!“ hüüdis nüüd juba tõsiselt pahane „Välke“ ja astus ähvardades „Logaritmi“ ette.

Klass pakkus nüüd sootuks teist pilti kui mõni minut varem. Juba sõnavahetuse algul oli üks ja teine kohalt püsti karanud ja sõnutlejaile lähemale astunud. Nüüd, kus asi tõsiseks näis muutuvat, ei püsinud enam ükski paigal ja laudade vahel põrandal, pinkidel ning isegi õpetaja kõnetoolil seisd poisid tihedas reas kahe vastase ümber, põnevil tähelepanuga sündmuste arenemist jälgides. Unustatud olj „Vana“, kogu oma välgu ja müristinaga, unustatud oli isegi tiili põhjus, saaks aga lähedamalt näha, mis nüüd edasi sünnib!

Juba tõstis „Välke“ aeglaselt rusika, kuid siidames alles kaheldes, kas virutada küllma rahuga ta ees seisvale vastasele ühe vastu pääd või mitte, sest oli ju „Logaritm“ üks ta parimaist sõpradest, kes alati hääsüdamlilkult teda keeruliste matemaatiliste lahenduste juures aitas. Aga miks vilksatas nüüd selle muidu nii tõsise poisi huultel irooniline naeratus? Kas oli ta seda kahtlemist ta silmist lugenud? Kas pidas ta teda argpüksiks ja naeris ta üle? Ei, — see oli juba liig! Vihast keev veri tungis talle näkku. Silmade ees vilksusid kirjud tulled. Rusik sõnvas läbi õhu..., kuid jäi nagu raudsete tangide vahele peatuma... Oli vahus... Ta kiskus kõigest jõust, aga — käsi ei vabanenud. Tangid pitsitasid veel kõvemini. Milline jõud pidj ometi olema tol pikal, kõhetul poisil! — Imestades avas ta silmad — ta ees seisis — mitte „Logaritm“, ei, vaid — „Vana“ ja vaatas talle tõsiselt otsa...

Õpetaja vabastas poisi käe, pööris oma vätkuva pilgu klassi poole, vaatas teravalt ühe otsast teise otsa ja ei lausunud kaua ühtki sõna.

Ehmunud poisid seisd sirgelt püsti nagu naasklid. Ühtki häält ega liigutust.

Äkki muutus õpetaja pilk pehmeks.

„Täna olite alles poisikesed, kuid täna peate muutuma meesteks, sest meie kallid kodumaa vajab teie teie tätt ja tõsist mehejõudu ja mõistust.“ Ta hääli värisest pisut, aga ta pilk muutus jälle mehiseks, raudseks, sädelevaks. „Meie isamaakaitsete seljataga, siin, meie merelainetest ühtunud saarel on kurjad vaenlased, ässi-

tajad, rahva viletsust kasutades mässu õhutanud, et oma mürgitatud, äraandlikku tapanuga meie kodumaale selja tagant siidamisse vajutada. Täna hommikul*) on meeletud, eksiteele viidud noored sõdurid, kes Kuivastust mannerile, väerindadele pidid minema, oma ohvitseri tapnud ja veel mitu muud veritööd korda saatnud, tappes rahulikke elanikke, ning nüüd marsivad nad oma ninameeste, kommunistide ja röövlite, juhtimisel Kuresaare poole, et seda vallata, tappa ja röövida, ja Saaremaal kommunistlikku valitsust maksuma panna. Hoop selja tagant Eesti vabariigile ja ta vahvaile kaitsjatele! Mülline õelus ja kurikavalus! Kuid seda ei pea sündima! Nagu üks mees peame sellele vastu astuma. Seepärast peate täna muutuma meheks, vapraks, tahtejõuliseks, endsalgavaks ja võimsaks! Vihud nurka, sest teadmisi jõuame ka pärast veel koguda. Püss kätte ja julgelt vastu äraandjatele ja nende mõjualustele! Kas tahate?!"

Silmapiikne vaikus. See tuli liig äkki. Nagu välgest taevast. Rahutult rändab poiste pilk kaaslaselt kaaslaste näole...

Sääl astus Logaritm sammu ettepoole, rahulikult ja kindlalt, silm täis iseäralikku sära.

„Olen valmis teie käsutuseks.“

Nagu oleksid need sõnad teised mingist seletamatust rammetusest vabastanud, nagu oleks veskipais äkki rebenenud ja vägeva kose müha endise vaikuse katkestanud ja sumbutanud, nii kõlas äkki igast küljest: „Mina ka! Mina ka!“ ja korruga kõik õpetaja poole tormates moodustasid nad tiheda vöö ta ümber, talle vaimustusest säravate silmadega otsa vaadates.

Ka õpetaja silmad löid lõkkele. „Seda ma teadsin,“ lausus ta tasa, kallistades õrna käepuudutusega „Logaritmi“ õlga.

„Lähme siis!“

* * *

„Miks nii hilja, supp on juba päris jahtunud, egas sind ometi koolis istuma ei pandud?“ küsis ema, kui „Logaritm“ kella nelja paiku tuppa astus.

„Ei ema, tulen kaitseliidust.“

„Kaitseliidust?!" imestas ema. „Mis sa sääl tegid?“

„Andsin end ühes teiste poistega kaitseliidu kättesse. Täna õhtul marsime Kuivastu poole, punastele vastu.“

„Kirhu te marsite? Punastele vastu? Mis see siis tähendab?“

„Kas sa siis seda veel pole kuulnud? Kogu linn kõneleb ju ainult sellest. Noored sõdurid on mässama hakanud ja liiguvad Kuresaare poole, et linna vallata.“ Ja lühidalt jutustab ta emale kogu loo. „Kaitseliidust saadeti meid koju, peame soojalt riletuma ja kella kaheksaks jälle sinna ilmuma.“

„Aga laps, sa oled ju selleks alles liig noor. Veriseks võltluseks vajatakse mehi.“

„Olen meheks võrsunud, ema. Meie õpetaja ütles seda täna meile koolis. Olime poisikesed, nüüd aga peame olema täismeeesteks.“

*) 16. veebr. 1919. a.

„Aga vanemaid on ju küllalt, miks nad siis ei lähe, miks peate just teie minema?“

„Ei, ema vanemaid mehi, kes püssiga mõistaksid toimida, on vähe, ka puudub neil see noorusjõud ja -tuli. Neil on perekonnad kodus. Paljuid ei tohi ka usaldada. On vahest ise punaste kalduvustega. Lähnen meeeldi.“

Ema vaatas poisile ohates otsa. Ta tundis oma poega. Mida see juba kord oli otsustanud, sellest ei suutnud teda keegi enam tagasi hoida.

Poiss istus laua taha ja hakkas sööma. Ema otsis niiskeil silmil soojemaid asju kokku. Neid polnud palju. Läkiläki, salli, labakindad ja ema villased sukad. Nad olid kehvad inimesed. Isa maal õpetaja, lapsi palju.

Kell pool kaheksa oli „Logaritm“ lahinguvalmis.

„Jumalaga, ema! Tervita isa ja vendi-õdesid, kui midagi peaks juhtuma.“

„Jumalaga, mu kallis poeg!“

Juba liikus ukse käepide „Logaritmi“ käes, sääl, äkki tormas ta tagasi, langes ema ette põlvili ja palus palavuslikult hõõguvate silmadega:

„Ema, oh ema, õnnista mind!“

Ema pisarad voolasid kiiremini, ta pani oma käed poisi päe pääle ja õnnistas teda. Siis tõmbas ta poja nuuksudes oma rinnale ja ei tahtnud teda enam vabaks anda. Mõni minut kuuldus vaikes toas ainult kahe inimese valusaid siidamelööke...

Siis aga vabastas „Logaritm“ enda äkki ema kaitsutusest, ajas läikivaid silmil uhke liigutusega päe püsti ja hiiudis, kätt nagu töötades taeva poole sirutades:

„Tulen tagasi võitjana, ema, ehk sa ei näe mind kunagi enam! Ela hästi!“

Ja nagu tormikeerd oli ta läbi ukse kadunud...

Ema aga istus üksi ja mahajäetult oma toolil ja vaatas valusa pilguga poisile järele. Ja pisar pisara järele veeres vaikselt üle ta kahvatu palge...

* * *

Kaitseliidu eestuba. Sekeldades käivad edasi-tagasi läbi toa Saaremaa kommissar, kaitseliidu ülem, ohvitserid ja käskjalad. Kõigil näod tõsised, kuid julged.

Eestoa ühel poolel seisavad hunnikus õpilased, ametnikud ja muud kodanikud, nende hulgas ka „Vana“, „Logaritm“ ja „Väike Priidu“. Kokku umbes viiskümmend meest, kõigil püssid käes, valmis teeleminekuks.

Nii nad seisavad juba mõnegi tunni, kuid tüdimust pole märgata. Selleks on aeg liig ärev. Aetakse suminal isekeskis juttu, avaldatakse arvamist vaenlase jõudude ja kavatsuste üle, piüütakse üks teiselt ammutada täpsemaid teateid praeguse seisukorra kohta.

Äkki vaikivad kõik.

Tagatoast on kaitseliidu ülem ühes kommissari ja ohvitseridega välja astunud ja ootajate ette seisma jäänud.

„Nüüd algab tegevus,“ sõnab ülem, „kogu Saaremaal asuvate valitsuse poole hoidvate relvastute juhiks olen määranud lipnik Johanson, kes ise kohe vile ratsamehega Kuivastu maanteed mööda eelsalgana edasi tungib, teised liiguvad regedel talle järele.“ „Vana“

poole pöördudes, jätkab ta: „Õpilased moodustavad teie juhatusel erilise salga. Täitke kõik oma kohust, mehed, — viimase veretilgani!“

„Hurraa!“ kõlab vastusena võimas hüüd viiekümne endsalgava mehe suust.

Tihedas reas sammuvad nad uksest välja tänavale, kus juba küüldimehed regedega ootamas.

Nagu must hiiglamadu kääneb pikk regederong vaikse linna majade vahelt läbi ja kaob maanteele süngesse ööpimedusse...

Kaugelt kajab ainult veel kord vapra lööksalga võitluslaul:

„Viimase veretilgani
Tahame võidelda!“

Siis valitseb väikeses linnas jälle õudne vaikus...

* * *

Tõnija küla lähedal, nelikümmend kilomeetrit Kuresaarest Muhu saare poole, seisavad kaks õpilast kivialia taga ja kuulavad pingul tähelepanuga Laimjala poolt kostvaid piüssipauke. Nende juures maas lamavad kaks padrunikasti. Peos on neil laetud vintpiissid.

„Piüssideragin liigub eemale, meie omad on võidumehed,“ arvab „Väike“.

„Kindlasti!“ vastab „Logaritm“.

Vaikus...

„Ei tea, miks nad meile kedagi järele ei saada, vahime siin niidid juba tundide kaupa neid kaste ja ei saa võitlusest osa võtta,“ pahandab „Väike“.

„Tahaksin ka meelsamini pääletungijate ridades seista kui siin tegevusetu istuda, aga käsku peab täitma, olgu see kui raske tahes.“

Jälle vaikus...

„Kuule, mis see peaks tähendama? Piüssideragin läheneb meie uuesti, egas ometi meie omad ei —“

Sõna peatus tal kurgus. — Lähedas metsas nähti hulk mehi ärevalt edasi-tagasi sekeldavat. Kes need olla võisid, polnud veel võimalik kindlaks teha. Kas on need omad või võõrad? Ei tea. —

Piüssid pauguvad juba jälle lähedamal. Mõned metsa vahel viibjalist ilmuvad juba välja lagendikute. Ei — need pole omad. See on mässuliste latalpillutud salk.

Piüssipaugud vaikivad. Kaugelt kostab ainult veel mõni üksik.

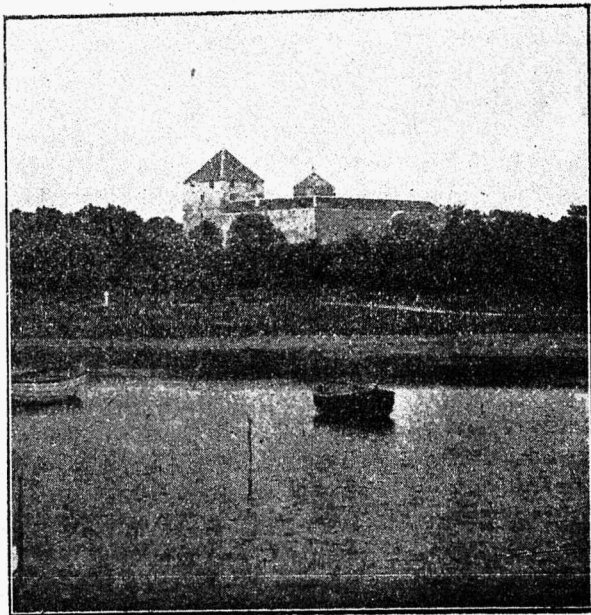
Mehed kogunevad metsa ääres kokku, peavad nähtavasti nõu.

Poisid kiikivad kivialia taga, piüssid laskevalmis. Põksuva sidamega jälgivad nad vaenlaste liikumist. Neld kogub viimaks umbes kahekümneville mehe ümber kokku.

Arvamised närvad neil lahku minevat, sest ühed näitavad Laimjala, teised, nähtavasti aramad, aga Tõnija küla, see tähendab aia taga peidusolevate polste poole.

Viimased näkse enamuses olevat, sest äkki hakkab kogu salk otse meie sõprade sihts edasi liikuma.

„Mis me niidid teeme? Jookseme kiiresti kivialia

Kuresaare daaniaegne kindlus, mere poolt.

varjul lähedasse lepikusse!“ sosistab „Väike“ ärritatud häälel.

„Kas sa hull oled? Me peame ju padrunikaste kaitsma. Kogu aja tahtsid võitlejate ridades olla ja niidid, kus võitlus käes, tahad punuma pista! Ei, siia jääme ja — viimase veretilgani“ ütles ju eile öösel kaitseliidu ülem,“ lisas ta pool endamisi juure.

„Aga meid on ju ainult kaks ja need vähemalt kakskümmend!“

„Mis sest!!“

„Kuidas arvad, ega's ma just ka argpiüks pole. Anname siis tuld ja tulgu, mis tuleb!“

„Ei, hoiatamata ma paha aimamatu inimeste pääle ei lase.“

„Ja aga — põgeneda sa ei taha, kaitsta sa end ka ei taha, mis sa siis oleti teha kavatsed?“ küsis „Väike“ arusaamatuses. „Kas tahad ehk end vangistada lasta?“

„Ei. Tahan neid ainult hoiatada.“

Vahepeäl olid mehed juba umbes saja sammuni polstele lähenenud. Elavalt juttu vestes astusid nad kiiresti edasi.

Äkki kerkis nende ees kivialia tagant läkiläki nähtavale ja kõlas hüüd:

„Seiske, või ma lasen!“

Silmapilk olid ehmunud mehed ahelikus pikali põlul maas. Nä mõnigi äge vandesõna ja sajatus kuuldus nende ridades.

Järgmisel hetkel vingusid juba kuulid üle polste pääd, tabasid ragisedes kivialeda. Kuld ka nemad ei jäänud vastust võlgu. Algas korrapärase lahing. „Väike“ laskis kiiresti ja uisapälsa. „Logaritm“ aeglaselt, korralikult sihtides ja nii mõnigi vahuhüüd avaldas ta kuulide tabavust.

Alguses ehmunud mässulised märkasid peagi, et neil on tegemist ainult mõne üksiku vastasega, kuld siiski

ei julenud nad lähemale roomata, sest „Logaritm“ kuulide tabavus oli nelle hirmu pääle ajanud.

Nõnda oli vastastikkune tuleandmine juba mõne aja muutusest kestnud. Näis isegi, kui sunniks „Logaritm“ hästi sihitud kuulid mässu'ksi pisut taganema.

Kuid sääl vingusid äkki mitu kuuli poiste kõrvadest mööda vastu kiviaeda. Need olid nende selja tagant tulnud. Ümber pöördudes nägid nad Tõnija küla pool, kaasikus, mis paarisaja sammu kaugusel nende selja taga asus, umbes kümmekonna püssidega varustatud meest.

Niiud asusid nad kahe tule vahel.

„Kuule, „Logaritm“, sellest pole mingit kasu, kui end siin surnuks laseme tappa, padrunikaste me ikkagi päästa ei suuda. Niiud teeme päkad!“

„Tee, kui soovid, — mina jään,“ oli lühike aga kindel vastus, ja — „viimase veretilgani!“ ümises ta jälle endamisi.

Põllul ahelikus olevad mehed ol'd abi märganud ja hakkasid niiud ettevaatlikult aegamööda edasi liikuma, aheliku tiibu ümberhaaramiseks ettepoole nihutades.

Poiste seisukord muutus täbaraks. Kuulid vähisid eest ja tagant ja hakkasid niiud juba ka külgedelt vinguma.

„Väike“ saatis nagu ennegi kuuli kuuli järele lagen-dikule; „Logaritm“ oli paar kivi alla päält alla veeretanud ja kaitses seljatagust. Ka kaasikust oli juba mõni valuoge kostnud.

Aga vaenlased liikusid ikka lähemale ja lähemale.

Äkki karjatas „Väike“ ja ta piüss langes kollisedes maha. Vaenlase kuul oli ta paremat õlga tabanud. Punane veri niris üle halli õpilasesineli.

„Olen haavatud, „Logaritm“. Anname alla!“

„Ei! — Vaene sõber!“

Ta veeretas veel mitu suurt kivi kohale ja ehitas neist kaitsva valli ümber haavatud kaaslase. Siis võttis ta jälle piüssi pihku, laadis, sihtis ja laskis, sihtis ja laskis kord ühele, kord teisele poole.

Niiud olid vaenlased juba tiheda rea poiste ümber moodustanud ja asusid veel vaid kahekümne sammu kaugusel.

Nähes, et neil ainult ühe vastasega tegemist, peatusid nad laskmises ja nõudsid allaandmist.

„Ei!“ hüüdis nelle vahva poiss vastu, ja jällegi lendas kuul, jällegi kostis valus oige...

Pääletungijad näisid häbi hakkavat tundma, et nad mitmekümne mehega ühest poisikesest jagu ei saa, sest niiud kõlas korraka hüüid:

„Üles tõusta! Pääle tungida!“

Ja kolmkümmend meest kargasid maast üles ja jook-sid tormates visa vastuhakkaja kallale.

Ka „Logaritm“ kargas niiud piüssi, seistes saatis ta veel ühe kuuli ja üks vaenlane langes, siis vaarus ta mitmest täagist läbipuurituna selli.

Soe, purpurpunane veri niisutas lund...

Surmavalt tabatu silm säras. Õrn, õnnelik naeratus kaunistas ta näojooni. Ta sirutas käe haavatud kaaslase poole.

„Jumalaga, — sõber. — Tervita — mu ema — —“

Siis pööris ta pilgu taeva poole ja ümises vaevalt kuuldavalt:

„Vii—mase — ve—re—til — — —“

Ja ta siida ei tuksunud enam...

* * *

24. veebruar 1919. Saaremaal, Mustjala surnuatal vajub „Logaritm“ põrm aegamööda värskesse hauda. Kollisedes langevad küllmanud mullatiigid kirstule alla. Haud tähtub mullaga, igaveseks uneks suikunud vapra siidame üle kerkib hauakiingas.

Läigutusest väriseval häälel on langenu isa, vana õpetaja, viimseid sõnu oma kallile pojale lahtisesse hauda järele hriidnud. Niiud toetab ta hellalt nutvat ema ja sihtab õrnalt selle kätt.

Rahvast on palju kokku kogunenud. Kõik armastasid tõsist, alati lahket, tagasihoidlikku poissi.

Hauakiinka ääres seisab „Väike“. Ta kannab paremat kätt sidemega kaelas. Vasakus hoitab ta valutava haava pääle vaatamata ta enda poolt valmistatud puuristikest. Niiud astub ta hauakiinka pääotsa ja piüstitab siin ristikesse. Siis lausub ta:

„Anna andeks, et tõstsin kord oma käe sinu vastu. Sa olid parem, targem ja vapram kui mina. Saaremaa on päästetud, ta on jälle vaba. Ja ainult seetõttu, et teda kaitsesid seesugused mehised mehed kui olid sina. Sa varisesid mullapöue, kuid sa puhkad vabas Eesti mullas. Sa langesid vaba mehena seks, et teised saaksid vabaduses elada. Ja seepärast piüstitan su hauale lihtsast, vaba kodumaa pinnal kasvanud puust iseoma kätega valmistatud ristikesse — v a b a d u s r i s t i l !“

Kõigil juuresõljalil veersid kuumad valupisarad üle põskede. Nad olid nukrad, nad olid kurvad, kuid — nad olid ka uhked!

S. Wörishöffer. Noorsoole toimetanud Victor Negro.

8

Harit-Zeb näis aru saavat, et pikem kahtlemine võrdus autuks muutumisele. Ta koondas kogu oma tahtejõu, võitis keha valdava värisemise ja astus kõikuval sammul edasi. Ikka rohkem lähenes talle hirmsa kassi õudne kuju, ikka lähemale jõudis selle himustav keel ja hõõguy pilk. Tahtmata pidi ta selle pääle mõtlema, kuidas ta käsi härjapõlvilase asemele kuldtüki kuldtüki järele oli ladunud, kerkis ta pilkude ette kogu salajane kokkulepe — ta hambad hakkasid lõgisema, ta sulges silmad.

Metsikult, äärmise vihaga kargas tünger nüüd kaitsetu mehe kallale, haardusid küüned ja kihvad tukstatavasse lihha. Ere hirmukisa kajas õudselts läbi süngese õise rahu.

Richard kiskus püstoli välja. „Appi!“ hüüdis ta, „appi!“

Kõlas pauk ja tünger sööstis kõigi nelja jalaga korraga maapinnalt üles, siis aga haaras ta uuesti verisest, juba liikumatust ohvrists kinni ja tassis selle põõsastele.

Tõusis kirjeldamatu segadus ja müü. Richard vangistati. Püstol kisti tal käest. Ähvardavad rusikad kerkisid ta silmi ette.

„Neetud faringi, kuidas julged sa end asjasse segada? Kas sinu värvi inimesed pole siis veel küllalt õnnetust vaesele, rahulikele hindule kaela veeretanud?“

„Visake ta vette!“

„Ohverdagem ta jumalale!“

Võib olla oleksid vihased mehed juba järgmisel hetkel oma ähvardused täide saatnud, kui Hondin poleks vahele astunud. Mõlema käega lähemal seisjaid kõrvale tõugates haaras ta Richardi käest kinni ja tõmbas ta enda juure.

„See poiss talitas valesti, mehed,“ ütles ta kindlal häälel, „kuid teadmatutes ja tahtmatult. Ta on võõras, kee arvas, et meid kõiki röövloomast ähvardab oht. Seepärast vabastage ta!“

„Ta laskis tügri pääle!“

„Ta teotas jumalust!“

„Anna ta siia, Hondin, muidu saad sa seda kahtseda!“

Elevandijuhit tõmbas oma püstoli välja ja tõstis selle laskeasendisse. „Andke teed, mehed! Kes mind või seda poissi puudutab, saab kuuli!“

See mõjus. Hondini ja Richardi ümber kujunes vaba ruum.

„Tule!“ sosistas mahaut. „Peame esimest kohmetust läbipääsemiseks kasutama.“

Ta sammus aegamööda minema, Richard järgis talle.

Metsikud sajatused kõlasid mõlemile järele, kui nad külaelanikkude vahelt välja pääsedes kürel sammul läbi pimeduse ruttasid. „Küll me te leiame! Ainult kannatust!“

Nad jõudsid hurtsikusse; Oskar seisis juba uksevälvel ja ootas rahutult. „Jumalale tänu, et tulete,“ hüüdis ta, „Sa armas jumal, küll olin ma teie pärast mures! Miks tekkis siis äkki see põrguniira?“

Nad jutustasid talle kõik. Ka Tippoo ärkas üles ja katsus käia. Ta seisukord oli juba hulga parem; juhtumine ohvrikivi juures ei näinud talle suuremat muret valmistavat.

„Homme reisime edasi,“ ütles ta. „Nii on siis Harit-Zeb surnud. — Hm, kummaline maailm. — Sa söötsid ometi mu usse, Hondin?“

„Muidugi.“

Härjapõlvlane kobas oma turbanit. „Et te ka nii uudishimulised olete, faringid,“ ütles ta. „Mis puutub see teisse, kui tügri kellegi teise puruks rebivad? — Aga olgu pääle, asi pole ju veel nii hull, küll ma juba kõik jälle joone säen.“

Ta sammus kogu aja risti ja põiki läbi hurtsiku. „Tõepoolest, nüüd olen ma terve. Homme reisime edasi ja korjame uusi taimi; pean raha teenima, raha — olen tõepoolest kaks ilusat päeva kaotanud. Päril hulluks võib minna, kui selle pääle mõelda!“

Tal oli alles pisut palavikku ja ta tundis end veel nõrgana, kuid endine tahtejõud oli juba tagasi. „Juba jälle kuulen ma lärmitsemist,“ ütles ta, „mis see küll olla võiks?“

Valjud hüüded ja kisa kõlas küla poolt, paljude sammude astumine.

„Hondin, vaata ometi, nad lähenevad meie juba!“ ütles Richard.

„Tulgu nad aga pääle! Dshumbo, mu kall's, kus sa oled?“

Elevant kikkitas kõrvu. Ta lähenes armastatud isandale ja hõõrus oma lonti selle õlga vastu, nagu tahaks ta öelda: „Me mõlemad hoiame ustavalt kokku, eks ole?“

„Astu ees, Dshumbo!“

Loom täitis kohe käsu. Hoidudes üsna ta vägeva selja taha, sammusid neli inimest.

Aegamööda moodustasid pärismaalased tiheda ringi ümber Dshumbo ja ta kaaslaste.

„Taevast tule appi,“ ohkas Richard, „kuidas see küll lõpeb?“

„Ole päris rahulik,“ vastas Hondin, „kohe näed sa imet.“

„Dshumbo,“ ütles ta elevantile, „Dshumbo, kas näed säääl noid inimesi? Nood on vaenlased!“

Ja kogu oma jõudu koondades, hüüdis ta kõlava häälega kolm sõna, mis elevanti päriselt näisid elektriseerivat.

„Ram! Ram! Mahadeo!“

Läbi hommikuõhu kõlas vägev pasumahäl, hele ja lõbus nagu võidukisa. Dshumbo ajas londi kõrgele püsti ja tormas ägeda kiirusega nagu mäeservalt alla-veerev kivimürakas pärismaalastele vastu.

Metsikus hirmus põgenesid külaelanikud ta eest. Nende read paisati segi. Mõned piigid tabasid vahva paksnaha turja, kes kogu aja pasundas ja vägeva londiga teelt eemale tõukas kõik, mis aga ette juhtus, jättes sootuks tähelepanemata kerget, piikidest tekitatud kodi.

Lahing oli lõõdud, vaenuline võitlusjoon verevalamiseta purustatud. Hondin tõstis tugeva käega sadula ja härjapõlvilase elevanti turjale ja sammus laetud püstoliga ikka alles pasundava looma kõrval. Richard ja Oskar järgisid kiirel sammul, ja mõne minuti pärast olid põgenejad juba väljaspool küla piirkonda.

Mõned neile järele heidetud piigid vihisesid paha tegemata läbi õhu.

Hondin kuivatas oma niisket otsaesist. „Dshumbo,“ lausus ta õrnalt, „Dshumbo, sina, mu vapper loom!“

„See läks õnnelikult!“ hüüdis Richard. „Sinu elevant on kangelane!“

„Aga sina mitte vähem, faringi. Kes käskis sind tiigri pääle tuid anda?“

„Kuidas?“ hüüdis Richard pahaselt, „kuidas võid sa nõnda küsida, Hondin?“

„Ärge tülitsege,“ ütles härjapõlvlane naeratades. „Kui tuleval aastal jälle siia tulen, on kogu lugu juba unustatud. Haiged ja jalutud ei saa ju minuta läbi, see on päris kindel.“

Tippoo vahtis luurates ümberringi.

„Kuulge,“ ütles ta, „kas olete päris kindlad, et tilger Harit-Zebi lõhki rebis?“

„Päris kindlad. Tiiger vedas ta meie silmade ees metsa.“

Tippoo peksis pahaselt kõik ettejuhtuvad taimed puruks. „Siis on ka päris kindel, et seda lapilise nahaga röövikut veel kord kohtame,“ ütles ta. „Kui tiiger juba kord inimliha on maitsenud, siis ei maitse talle enam ükski muu roog.“

Hondin noogutas pääd. „Osalt peletab teda aga Dshumbo lähedus eemale,“ ütles ta. „Olgu see meile troostiks.“

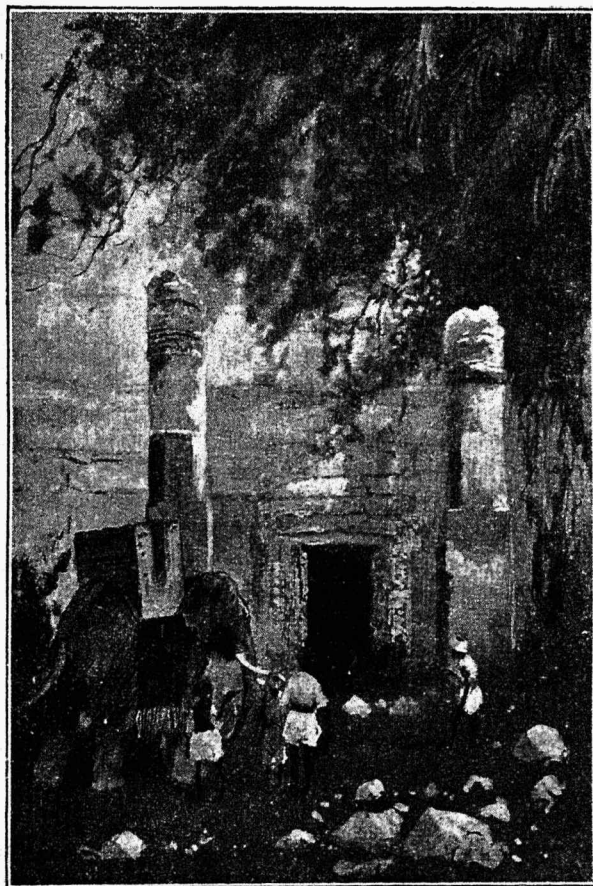
Nüüd olid nad kõik elevanti selga roninud ja lihtkese redeli sadula külge kinnitanud. Väarikal sammul rändas hiiglane läbi metsiku ürglooduse.

ÜHEKSAS PÄÄTÜKK.

Kaljutemplis. Dshumbo võitlus tiigritega. Hondini ja Richardi sõprusvanne.

Lõuna paiku jõuti endise kaljutempli varemeisse. Avar, lagunenud müüridega eesõu ümbritses kogu ehitust. Siin-säääl lamasis allavarisenud kivimürakad, juba kolm- kuni viissada aastat enne Kristuse sündimist kujurite käe läbi teostatud loomingute üksikosad, enamasti elevantide ja tiigrite kujud või jälle harilikud moonutused, nagu neid hommikumaaline fantaasia sellal nii ohtrasti lõi.

Hõõguvalt kuum päike põletas reisijate päid; oli kätte jõudnud tund, mil kogu elus loodus harilikult puhkas, võimetu mõtlemiseks, töötamiseks, jah isegi silmade lahtihoidmiseks.

Siinge värav juhatas teed templi sisse.

Kõrgel, ülemisel mäeserval hõljusid palmide ladvad heledas, kuldses päikesepaistes. Keset rohelist lehestikku lugematute punaste ja valgete lilledega tõusid siin-säääl nagu väikesed tornikesed lagunenud kivasambad, uhkete sihvakate võlvide varemed taeva poole, kuna all ja ülal asusid ühetasased, roheline, lopsaka rohu ja tuhandete õite alla maetud kivipõrandad ja laed.

Õhk oli täidetud uimastava lõhnaga. Ükski tuulepuhang ei liigutanud maapinnal lasuvat aurumassi. Inimesed ja loomad igatsesid rahu järele. Keel oli nagu

kurgulae külge liimitud, silmad põlesid nagu tules. Nii kuum põlnud ammugi enam olnud.

Hondin vilpel ronisid kõik elevandi seljast maha. „Dshumbo peab ees sammuma,“ ütles ta, „need varemmed on tiigritele armastatud asupaigaks.“

Richard säadis püstoli laskevalmis. „Aga siis oleksime ju elevandi seljas kõige paremini kaitstud,“ vastas ta.

Hondin noogutas. „Seda küll, aga Dshumbo peab takistamatult võima liikuda. Ta on juba enam kui ühe tiigri oma vägevate jalgade all sodiks tampinud.“

Hall hiiglane sammus üle varemete ja vahtis teravalt ringi; isegi tema kogu jaoks liig madalasse värvasse pistis ta londi, nagu soovides haista, mis sääl sees võiks asuda — siis heitis ta läbi varemete jooksva, kurnis veerikka jõeharu ääre pikali. Dshumbo jäi suure mõnutundega karastavat märga.

„Kõik on korras,“ noogutas mahaut. „Võime eksitamatuult magada.“

Lõunasöögi pääle ei mõelnud keegi; viimane unetu öö oli kõiki sedavõrd väsitanud, et igaiüks ainult silmi sulgeda soovis. Nad heitsid templi varju elevandi kõrvale pikali, katsid kaitseks moskiitode eest näod tihedate, roheliste okstega ja jäid magama.

Richard nägi Hamburgist und, ta nägi vana vaestemaja Admiraliteedi tänaval ja oma endist valjut õpetajat, kelle sarapuukepikest ta enam kui ükskord valusalt tundma oli õppinud. Ta pidi India maakaarti joonistama, aga ta ei saanud kunagi ülesandega hakkama, kuna õpetaja talle keelas Dshumbo kerekat kaju sellele maalida. Siis nägi ta üht laeva, „Hansa’t“, kuidas see kõrgel laine harjul kikkus, ja Hamburgi lipp lehvis uhkelt selle mastis. Tüürimees Peters vilpas talle, ta naeratas ja hüüdis — „Jaev ahoi!“ — kuid selle tuttava näo tagant kerkis teine, ähvardav — mereröövli Devitshandi oma.

Kus oli Oskar? Hiinlane ei tohtinud teda näha. Kiiresti, kiiresti ronigem Dshumbo laiale turjale ja põgenegem! Kus on Dshumbo?

Kas ta ei pasundanud sääl? — Jah, jah, see oli tema hääl.

Poolune silmapilgud möödusid, siis lahkus une tekitatud meeli kattev udu, ja vägevalt kõlas magajate kõrvu looma võimas mörgamine. Nad kargasid püsti ja haarasid püstolid kätte kiiremini kui nad sellest ise jõudsid aru saada.

Elevant seisis kõrgele tõstetud londiga paigal ja ta ees, vaevalt kolme sammu kaugusel, kiirirutas sööstevalmis tiiger. Rohelised kassisilmad vilkusid, kõrge kiir hüüatas rööviku kehaehituse jõudu ja painduvust.

Dshumbo kisas meeletult, nähtavasti tahtis ta vaenlast ärritada.

„Ärge veel laske!“ hüüdis Hondin. „Minu elevant astub üksinda võltusse.“

Juhi silmad läiksid uhkes rõõmus, tugevamaks ja tugevamaks ässitas ta elevandi viha.

„Anna talle, mu vanake, anna talle! Tambi kass sodiks!“

Kõigi pilgud kiindusid tiigrisse. Keegi ei vaadanud teisele poole. Niipea kui röövloomal korda peaks mine-

ma Dshumbo turjale hüpata, ootaks teda nelj püstolikuuli, mis kindlasti oma sihist mööda ei lendaks.

Ja niidid võttis vöödiline kass hoogu, tõstus mitme meetri kõrgusele üle maapinna ja oleks elevandi päälale langenud, kui vahva hallnahk seda pääletungi poleks ette näinud ja end selleks poleks ette valmistanud.

Kõrgetõstetud londi hirmsa löögiga tervitas ta pääletungijat ja paiskas ta kaugele põõsastesse. Tiiger ulus valu ja viha pärast, ei loobunud aga sugugi veel võistlusest, vaid sööstis teistkordselt elevandi pää sihis ja — seekord juba õnnelikumalt.

Ta küüned tungisid vägevasse rinda, ta nähvas lonti, mille Dshumbo samal hetkel ni kaugele kui vähegi võimalik tahapoole heitis.

Hondin karjatas. Ta andis tiigri pää pääle tuld ja tormas rööviku kallale, et teda oma rusikatega Dshumbo keha küljest lahti kangutada.

Tippoo ja Oskar olid taga ühel ajal lasknud. Tiigri veri voolas mitmest haavast.

Ainult Richard ei võinud lasta, kuna ta muidu mahauti oleks tabanud. See oli Dshumbole ja võib olla kogu väikesele seltskonnale eriliseks õnneks. Ilma selleta oleksid nad kõik kadunud olnud.

Reisijaist ja elevandist tähelepanemata oli ematiger vapra hallnaha juure hiilunud ja ta selga hüpanud. Hirmsad kihvad tungisid londisse, elevandi ainukesesse õrnasse kehaossa. Küüned rebisid peatust otsides sügavad vaod lihha.

Vall, äge, äärmist piina väljendav kisa pani õhu võnkuma. Elevant langes väljakannatamatu valu sunnil tahtmatult põlvili, kuna ematiger oma kihvu ikka sügavamale narmendavasse lonti vajutas ja rinnal isatiger viimaseid jõude kokku võttes oma küüsi lihha puuris.

Richard silmas uut pääletungi, nägi äärmist ohtu, mis elevandile elu võis maksa, seepärast ei viivitanud ta pilkugi Dshumbo päästmiseks tegutsema hakkamast. Ta lähenes ematigrile, tõstis püstoli rööviku kõrva juure ja andis tuld.

Hoop püstolipäraga paiskas lõppeva röövlooma elevandi seljast maha. Veel paar korda tõmbusid kramplikult painduvad liikmed, käpad haarasid metsikult õhku, ja siis murdis surm kriiskava, kurikavala silma. Kuid ka Dshumbo seisukord oli kole. Veri voolas ojadena ta päälalt alla. Ta mörgas valu pärast.

Kaks uut kuuli olid isatigril elu lõpetanud. Ettevaatlikult vabastas Hondin küüned elevandi rinnast ja siis pööris ta oma kallima vara päästja poole.

„Faringi,“ ütles ta, „sa hoidsid vaesele mahautile viimase ajal, mis teda elu külge köitis, mida ta siin maailmas armastas. Oh, ma ei leia sõnu, et sind vääri- liseks tänada.“

Ta hääl värises, ta käsi oli palavikuliselt kuum. „Jumalad tasugu sulle,“ ütles ta juure, „ma ei suuda seda.“

Richard ulatas talle lahkelt oma käe. „Hakka aga ta haavu siduma,“ ütles ta. „Vaata, kui verine Dshumbo on, oh sa vaesekel!“

Hondin silus õrna käega rebenenud nahanarmaid,

„Tippoo,“ palus ta pisarsilmul, „Tippoo, kas võid aidata? Oo, milline õnnetus!“

Härjapõlvlane noogutas. „Muretsen sulle kohe rohu-padjä,“ vastas ta. „Kõigepäält aga muretse vett ja pese haavad puhtaks, hoia ka hoolsalt kõik putukad eemale; see on pääasi.“

„Ning sina, Richard,“ lisas ta juure, „tule ja aita mind! Sa oled noor ja kõrge kasvuga ning võid kõrgele ulatada.“

Ta libises ja ronis Richardiga üle kaljuservade, läbi võlvialuste ja sammaskäikude. Mõlemad otsisid üht valge kellukesega taime, mis ainult vabadel kohtadel õit- ses, ja kui nad sellest hää hulgakese olid kogunud, tam- pis Tippoo nad pudruks. Siis asetati nõnda valmistatud plaaster Dshumbo haavadele ja köideti nii hästi kui võl- malk kinni.

Hondin ravitses oma armastatud looma nagu ema oma last. Kõige õrnemaid punge, värskemaid võsukesi kogus ta Dshumbo toiduks; iga minut jahutas ta luge- matuid kriimustusi vägeva looma õlgadel värske veega lähedast jõest või lalade, hoolsalt puhastatud pisangi lehtedega. Dshumbo näis seda hoolitsemist mõistvat. Ta hõõrus ka nüüd veel oma pääd armastatud isanda külge, kui see talt sõsinal küsis: „Kes see on, keda sa armastad, mu kallim?“ Oma vaest puruks hammustatud lonti ei saanud ta paigast liigutada.

Tippoo tõmbas vahepääl tiigritel ilusad triibulised nahad üle kõrvade ja preparéeris nad tavapäraselt, et neid hiljem kallil raha eest ära müüa.

Pärast seda pööris ta poiste poole: „Toimetage korjused jökke, muidu meelitab nende hais meile shaka- lid kaela. Hondinil pole selleks aega, ta peab oma jumal- datud sülelapse juure jääma.“

Mahaut ei näinud neid sõnu kuulnud olevat. Hiljem kui ju päike loojenema hakkas, vilpas ta noore mere- mehe oma juure, ta viis ta poolvarisenud koopasse. Sel- nad ümberringi olid kaetud jumalakujudega, vägevad kivisambad kandsid kummaliste nikerdustega kaunistatud kaljukatust. Varemetes sulkunud mineviku viimastes jää- mustes pesitsesid ja elutsesid oleviku lühidaelulised lap- sed, kirjud linnud ja sitikad, sisalikud ja liblikad, kuna

läbi auklise võlvitud katuse punased päikesekiired alla liuglesid ja pikad rohukõrred kõikudes ja lehvides mure- date kivimürakate ümber aesisid.

Siin valitses jahe õhk, pehme, tihhe muru avaties istumiseks. Õrnalt asetask hindulane oma käe noore- mehe õlale.

„Faringi,“ ütles ta, „luba, et sulle jutustan ühest hindude juures pühaks peetavast kombest. Meil on vii- siks, et see, kellele tehti häätegu, mida nii kõrgesti peab hindama, et teda võimata on kunagi tasuda, iga- suguse muu tasu asemel vastutasuna iseenda annab, oma aja ja oma jõu, mis ta on ja mis tal on, vaimu ja ihu ühtlasi. Nõnda tahan ka täna sulle oma olemasolu annetada!“

Richard noogutas liigutatult pääd, „Ole mulle isa- kuks sõbraks, Hondin,“ vastas ta. „Rohkem kui seda ma ei nõua.“

Elevandjuhi aus ja riütlilik nägu oli tõsiseks muutun- nud „Luba mind oma soovi järele toimetada, faringi,“ ütles ta. „Maapind, mida mööda sinu jalg praegu edasi sammub, on sinule tundmatuks, saladusrikkaks maa- ilmaks. Sa ei tea, missuguseid ohtusid ta peidab, aga ma tahan sinu juhiks olla, ma kannan sind ja hoian sind, kui sind kunagi oht varitseb — sest tunnist saadik olen sinu mayardar.“

Richard tundis, et neis sõmus palju rohkem peetus, kui mahaut avalikult väljendas. „Mis tähendab mayar- dar?“ küsis ta.

Hondin tõi väikese kivist ja hõbedast valmistatud amuleti*) nähtavale ja suudles seda. „Kuule mind, fa- ringi, iga sõna, mille nüüd ütlen, on vanne igaveseks ajaks.“

Kuhu sa lähed, tahan ka mina minna; mida sina kä- sed, tahan täide saata; kus sind varitseb hädaoht, sääl tahan sind kaitsta; kus sa kannatad, tahan kannatada ühes sinuga; kus sa sured, sääl tahan surra su kõrval. Mina olen sinu mayardar!“

„Kuidas tänan ma sind, Hondin,“ hüüdis Richard indialast elavalt kaisutades, „sa oled hää inimene, kuid kõigest sellest, mida mulle annetada tahad, võtan ainult üht vastu — sinu armastuse. Aga midagi muud palun ma sinult! Kas tahad mulle ühe küsimuse pääle vas- tata?“

„Kõnele!“ vastas mahaut lihtsalt.

„Hää kiüll, siis ütle mulle, kas kavatsed ka minu sõbrale Oskarile tarvilisel korral abiks olla?“ Indialane noogutas pääd. „Ka temale, niipea kui sa seda käsed.“

„Tänan sind, Hondin,“ vastas Richard. „Nüüd oleme ja jääme ustavaiks sõpradeks. Ma soovin sulle kõike hääd ja su tubile loomale peatset paranemist.“

„Jah, peaksid ometi Dshumbo haavad pea para- nema! Tippoo salvid aitavad alati. Aga Dshumbo on vana ja see muudab asjaolu kardetavaks.“

„Vana?“ hüüdis Richard. „Ma arvasin, et ta alles kolmeteistkümnepaastane on.“

Mahaut naeratas. „Seepärast, et ta seda Bombay

*) Amulett -- nõiduslik kaitseabinõu, püha asi.

elanikkudele kinnitab? — Ei, tõepoolest on ta just sama vana kui mina, nelikümmend viis aastat; aga säärane arv oleks pidupäeva etendusel liig pikk, seda teavad ka kõik, kes teda tunnevad. Dshumbo on ühes minuga mu vanemate hurtsikus üles kasvanud! Minu isa oli mahaut samuti kui mina ja tema elevant oli Dshumbo ema. Pärastpoole õpetasin ma talle ta vigurid, rändasin temaga linnast linna, ja kui ise endale maja ehitasin ja perekonnaisaks muutusin, siis mängisid mu lapsed temaga.“

Surutud ohkamine kergitas õnnetu mehe rinda. „Mu vanem poeg armastas teda iseäranis,“ jatkas ta; „Dshumbo hoidis last nagu hoolas ema. Ta ei sallnud seda, et poiss hurtsikust liig kaugele lahkus, et keegi teine laps talle liig lähenes; ta silmas teel poriauke ja tõstis väikekse neist üle. Kuidas otsis ta ometi oma sõpra, kui hurtsik tühi oli, kuidas igatses ta mu vaese poisi järele!“

Richard vaikis. Ta austas röövitud isa valu. Alles pikema vaheaja järele küsis ta: „Kui vana oli su poeg, kui ta kaotasid, Hondin?“

„Kuus aastat! Väike tüdruk oli nelja- ja kõige noorem kaheaastane.“

„Aga, ärgem rääkigem enam sellest,“ jatkas ta, „tollest ajast on kümme aastat möödunud, ning siiski teeb mu isegi ainult mõte sellest peaaegu hullumeelseks. Tule, me peame Dshumbo plaastri uuendama!“

Elevant ikka alles ei liigutanud lonti, aga ta haavad näisid juba palju paremad, ja Tippoo hoolitses vahetpidamata värskete kompresside eest.

„Mis sa arvad, Hondin,“ küsis härjapõlvlane, „kas meie hallvatt võib homme juba jälle edasi liikuda?“

Mahaut noogutas pääd. „Me peame ta haavu uuesti siduma ja aeglasemalt reisima, küllap siis juba läheb.“

Õhtueineks söödi mõni banaan ja suurepäraseid siniseid marju, neelati Tippoo tagavarast ka mõni tilk, mis oli viha kui sapp — koolera vastu, nagu ta kinnitas — ja siis kogusid noormehed suure hunniku kolletanud lehti magamisasemeks. Tagant olid nad kaljutempli värava läbi kaitsnud, ees valvas Dshumbo, ja nõnda võisid nad viimaks ometi kõigile nii tarvisminevat und kuus tundi segamatult maitsta.

Richard sulges viimasena silmad. Kaua ei lahkunud tal meelest elevantjühi tõsine olek ja mõttet tulevikust. Viimaks uinus ta siiski ka magama.

(Järgneb)

IV ÜLERIIKLINE KOOLINOORSO MALETURNIIR

Paides, ühisgümnaasiumis, 3.—6. jaan. 1925.

Osavõtjad: Bestmann, Loog, Veber, Koort, Parts — Tartu, B. Mälkson, H. Virkus, H. Uttopärt, J. Kangur — Pärnu, A. Eller, E. Vendelin, Naar — Viljandi, J. Leesment, E. Hansen — Tallinn, G. Laar, J. Bergvald — Paide, O. Kass, Vellner — Valgast, B. Kochberg — Baltiski.

Jury: B. Käbin — Tallinn, Laube — Paide.

Korraldaja: Paide Koolinoorsoo Liit.

I. koht: A. Virkus. II. koht: J. Leesment. III. koht: B. Mälkson. IV. koht: Veber.

Auhinnaline pildimõistatus.

Tähtede õige järjekorra leides saame, ilma et neid ümber paigutaks, tuntud vanasõna. Missugune see on?

Tähtaeg: 10. märts.

Auhind: ilukirjanduslik raamat, mis lahendajate keskel välja loositakse.

„Vikerkaares“ nr. 5 ilmunud „Kuulutus-ülesanded“ õiged lahendused saatsid:

Tallinnast: Manivalde, Põhjakohtas, Emma Nõmm, Sheeta, Ülemistejärve vanake, Virve, Ed. Bruhlin, Abram Andreivitsch, Põhjala, Rõõmula neid.

Harku vallast: Eikeegi, Harkus.

Tartust: Must Mees.

Kohtla Järvelt: Kalju Kotkas.

Viljandist: Vana Laine, Edmond Dantes.

Rakverest: Edgar, Rakverest.

Vändrast: K. Kajak.

Kolult: J. Gustavson.

Türiilt: Karly Tarius. Ja üks nimeta.

Pranglist: Väike Teele.

Tähelepanemiseks!

Järgmises numbris kuulutatakse välja kirjatööde auhinnavõistlus.

Tänasest numbrist on päevakohase materjali rohkuse tõttu välja jäänud kõik meie eri-osad, nagu tehnika, noorte kaastöö, küsimused ja vastused, mis ilmuvad järgmises numbris.

Kirjavastused.

P. Pallas. „Pilved“ ei ilmu.

Ah-en. „Tule toojad“ — iseloomutu. Jääb avaldamata.

J. K. Nali kõlbab, ülesanne ei. Sarnaseid juba liig palju olnud.

Metsatare. Sarnased joonistused meile ei kõlba. „Vikerkaarel“ on sel alal kaunis suured nõudmised.

C. P. Siin. Auhinnalisi mõistatusi tuleb meil veel palju, ka lähemas tulevikus mõni.

R. S-k. Tartus. „Jõgi“ ei ole veel küllalt küps.

Pallas. Palume teatada, millal nüüd jõuab Teile kätte „Vikerkaar“.

K. Laurson. „Surnud onu“ ei sobi meile, nagu Teie katkendist näha. Samuti „Kui saks tuipraadi tahtis“.

Muuseum pidage meeles, et kõik, mis määratud trükkimisele, vaja kirjutada alati ainult lehe ühele küljele, kuna teine puhtaks jääb. Lehe kaust — kõige kohasem harilik vihu suurus. Ärge kunagi saatke poolikuid töid, neid ei avaldata, vaid heidetakse kohe kõrvale. Alles terve töö annab kogumulje.

Lääne Mardus. Tervitame Teid kui uut sõpra meie vikerkaarlaste peres. Soovime, et Teil siin hää oleks.

Kõrbepoeg. Teie luuletused ilmuvad. Teie soovile tuleme vastu.

Kariy Sirel. Teie kaks luuletust on meeleoluliselt hääd, kuid vormilt vajaksid nad silumist, riim siin-sääli segane, eriti „Kesktalv I“ lõpusalmis. „Laulvad ööd“:

Õo tiniseb kõrvun mystilisenä.

Mystilisenä õo kõrvun tiniseb...

Sarnane kordamine kohe luuletuse alguses on asjatu, parem oleks uute tähelepanekutega pilti avardada. — Teil on annet, on meeleolude leidlikkust, ainult liig katkendlik, — ja mõni mõttevälgatus satub liig kõrvale üldisest meeleolust, muutub ebaliüriliseks ja ebapoeetiliseks. Kui endas enam kasvatada kokkukõlatunnet nii luuletuse rütmi kui ka mitte vähem tähtsa sisulise pildi loomiseks, võib saada väga häid asju.

Noor vikerkaarlane Edg. Vainsaar. Usume kindlasti, et püsite tegeva liikmena suures vikerkaarlaste peres loova töö alal, olgu küll, et Teie esimene luuletus veel „läbi ei lõõnud“. Liig sünk noore jaoks on Teie „Jääb yle vaid heita end needuse sylle“. Stiil kaunis voolav, kuid siin-sääli grammatilised üleaisalõõmised.

Kõrak ja Jack. Ärge üllitage toimetust sarnase alaväärtusliku materjaliga! Toimetuse aeg on liig kallis, et raisata seda Teie „jutustuse“ lugemiseks.

Tähelepanemiseks kõigile kirjasaatjale!

Pidage meeles, et 1. veebruarist k. a. on postitaks kõrgendatud: iga lihtkiri (ka kohalik) nõuab nüüd 10-lise ja kaart 5-lise margi. Kinnitatud kirjale tuleb veel üks 10-line juure.

Puudulikult margitatud kirjad jäävad „Vikerkaare“ talituse poolt postilt välja ostmata.

Oma vahel.

Tervitan kõiki „Vikerkaare“ ümber kogunenud noori, kellel rinnas tahe luua midagi suurt, kellel ülimaks sihiks isamaa ning noorte tulevik.

Astun täna tegeva liikmena suure vikerkaarlaste perre.

Noor vikerkaarlane Edgar Vainsaar.

Soovin toimetusele ja kõigile vikerkaarlastele jõudu ikka koos töötada ja paremale sihtidele püüda. Selleks jõudu!
Vikerkaarlane Väike Teele, Tallinnas.

Täna veel tellige „Vikerkaar“ 1925. aastaks.

„Vikerkaar“ — on saanud Eesti noorsoo ja noorsoosõpradele
lugupeetavamaks ajakirjaks:

„Vikerkaar“ on iga enesearendamise ja hariduse poole püüdva
Eesti kodaniku, eriti noorte, usstavaks sõbraks, ilma
millela enam läbi ei saa.

„Vikerkaar“ käsitab kõike, mis väärib noorte tähelepanu kodu-
ja välismail.

Kes „Vikerkaari“ loeb, omandab hulga tarvilikke teadmisi loo-
duse ja tehnikaga ja muude teaduste aladelt, tutvub
parema kodumaa ja maailma kirjanduse ja
kunstiga.

„Vikerkaar“ loob noortes kindla ilmavaatega, teadlikke koda-
nikke, kellele elu on rõõmuks ja võitlus võiduks.

Eesti edumeelsemad noored on loonud tiheda ringi oma hääle-
kandja ümber, kes annab „Noorte kaastöö“ osas võimalust ja
ruumi ka nende enesete mõtteavaldusteks.

„Vikerkaare“ kaastöölisteks on meie paremad kirjanikud, kunst-
nikud, noorsooliikumise ja hariduse tegelased.

„Vikerkaare“ neljandas aastakäigus ilmub uus põnev romaan:
**S. Vórishófferi „Risti ja põlki läbi saladus-
liku India“**, noorsoole toimetanud Victor Negóo.
Selles kirjeldatakse kahe noore meremehe juhtu-
musrikkast teekonda läbi India mandri, nende viha-
sema vaenlase, salavandeseltslase, ussitaltsutaja
Tippoo ja ausameelse elevantijuhhi Hondini saatel.

Osavalt põimitult ülipõneva seiklusromaaniga raamidesse, veereb
lugeja silmi eest mõõda kõgu India ta müstilise salapärasusega,
ta viletsuse ja hiilgusega, ta vaikivate dshunglitega täis mürgi-
seid madu- ja õelaid hiilivaid kiskjaid, ta elanikkudega täis
ausameelsust ja vaprust, äraandlikkust ja ahnust, usuhullustust ja
viha oma valgete isandate vastu.

Ükski, ei noor ega vana, ei jäta seda lugemata!

Samuti hakkab ilmuma käesoleval aastal **Z. Topelfuse** ajaloo-
liste romaanide „Velskeri jutustuste“ tsükli üks parematest jut-
tudest, Kaarel XII valitsemist ja aega kujutav „**Võitude raamat**“,
mis mängib **osalit Eestimaalgi**. Sellesse ajaloolisesse taaga-
põhja on põimitud üksikute tegelaste huvitav elamuste kõik
ja saatus.

Prof. Tallgren kirjutab „Velskeri jutustest“: — Soomes ja Root-
sis on vaevalt teist raamatut, mis oleks samal määral kulumud
noorte lugejate käes kui see. Ta on ajaloolise romaaniga alal
meisteritöö, fantaasia- ja luulerikas, soe ja elav, ajalooline, kuid ka
kõllalt romantiline, aga mitte udune või liig lüüriline.

„Vikerkaar“ on kõige huvitavam ja sisu-
kam noorte illustreeritud nädalakiri Eestis.

„Vikerkaar“ ilmub igal reedel.

Tellimishind: Aastas 720 mk., 1/2 a. 360 mk., 1/4 a. 180 mk. ja kuus
60 mk. Tellimisi võtavad vastu „Päevalehe“ ja „Koidu“ talitus,
abitalitused ja kõik postkontorid.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus,
Pikk tän. 2.